

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Lektorprogrammet 8-13,
humanistiske fag

Vårsemesteret, 2019

Åpen

Forfatter: Marta Rødland Idsal

.....
Marta R. Idsal
.....
(signatur forfatter)

Veileder: Inge Særheim

Tittel på masteroppgaven:

Artikkelvariasjon i stedsnavn. En undersøkelse av artikkelløse stedsnavn i Rogaland.

Engelsk tittel:

Place-names without a definite article. A study on variation in the use of place-names without definite article in Rogaland.

Emneord: stedsnavn, Rogaland, Klepp,
Heskestad, Ombo, Suldal, artikkelvariasjon,
ubestemt form, artikkelløshet, terrengnavn,
Vidar Haslum, Botolv Helleland, onomastikk,
toponymi

Sideantall: 63 (eksklusiv blanke sider, tabeller,
figurer og vedlegg)

Stavanger, 13. juni, 2019

Artikkelvariasjon i stedsnavn

*En undersøkelse av artikkelløse stedsnavn i
Rogaland*

Masteroppgave av Marta Rødland Idsal

Sammendrag

Norske stedsnavn blir i all hovedsak skrevet i bestemt form. Det finnes noen unntak, spesielt i gårdsnavn og administrative navn. Likevel finnes det også en andel terrengnavn som har ubestemt form. Denne oppgaven tar for seg artikkelvariasjon i stedsnavn i Rogaland. Når jeg i denne oppgaven snakker om «bestemt- og ubestemt form» i stedsnavn mener jeg utelukkende i den morfologiske overflateformen.

Det er valgt to problemstillinger: «Hvilken bruk av artikkelløshet finner vi i sammensatte terrengnavn på Ombo sammenlignet med andre steder i Rogaland» og «Hvorfor finner vi artikkelløshet i disse navnene». Med disse problemstillingene som utgangspunkt for oppgaven ønsker jeg å se nærmere på et morfologisk trekk ved norske stedsnavn.

For å svare på problemstillingene, danner teori om artikkelvariasjon i norske stedsnavn fra forskere som Vidar Haslum, Botolv Helleland og Inge Særheim et bakteppe for oppgaven. Disse har forsket på artikkelvariasjon i norske stedsnavn, og spesielt hvorfor noen navn får ubestemt form har vært viktig for dette forskningsprosjektet.

Forskningsprosjektet baserer seg på både kvalitativ og kvantitativ forskning, og jeg har derfor brukt blandet metode. For å kunne utforske artikkelvariasjonen i stedsnavn fra Rogaland og hvorfor disse navnene får ubestemt form har det vært nødvendig å samle inn stedsnavn fra ulike inventar fra hele fylket. Fire stedsnavninventar fra Heskestad i sør, via Klepp og Ombo, til Midtre Suldal i nord er undersøkt. Selve materialet som er undersøkt er på rundt 7800 stedsnavn.

Funnene tyder på at det er en del bruk av ubestemt form i stedsnavn i alle de fire inventarene fra Rogaland. De høyeste målingene finner vi i Midtre Suldal som ligger i grenseområdene til intensitetsområdet i Norge, Telemark. De laveste målingene finner vi på Ombo der andelen av artikkelløse stedsnavn er noe lavere enn normalen for området. I Klepp er det en noe høyere forekomst av ubestemt form i stedsnavn i forhold til på Ombo, mens andelen artikkelløse stedsnavn øker mot grensen til Vest-Agder i Heskestad.

Videre viser resultatene at det er ulike grunner til at noen navn har ubestemt form, mens andre har bestemt form. Selv om reglene for hvilke navn som får ubestemt form ikke kan formuleres og skrives ned i en regelbok, finnes det klare mønster og tendenser til hvilke stedsnavn som har ubestemt form. Funnene gjort i forbindelse med dette forskningsprosjektet viser klare tendenser til at både utmerkingsleddet og hovedleddet er to viktige faktorer for om et navn har ubestemt form eller ikke.

Forord

Det er mange som fortjener en takk for å ha hjulpet meg med denne oppgaven. Først ønsker jeg å takke veilederen min, professor Inge Særheim, ved Institutt for kultur og språkvitenskap hos Universitetet i Stavanger. Takk for at jeg har kunnet komme med alle spørsmål og tanker jeg har hatt i skriveprosessen. Du har alltid hatt åpen dør og strukket deg langt for å hjelpe meg.

Deretter vil jeg takke min gode venn og studiepartner gjennom mange år, Veronica. Takk for at du både har vært en god studiepartner som jeg har kunnet diskutere faglige spørsmål med, men også en god støtte og en god venn.

I tillegg vil jeg gi en takk til farfar. Fine, gode, trygge og snille farfar som for mange år siden tente en gnist i meg for språk og stedsnavn. Du har stilt opp underveis i prosessen og vært interessert i det arbeidet jeg har gjort.

Til slutt vil jeg takke familien min og Sveinung for god støtte og oppmuntring underveis i skriveprosessen.

Tusen takk!

Stavanger, juni 2019

Marta Rødland Idsal

INNHOLDSFORTEGNELSE

Artikkelvariasjon i stedsnavn

En undersøkelse av artikkelløshet i stedsnavn i Rogaland.

Sammendrag	I
Forord	II
Kapittel 1: Innledning	1
1.1 Om oppgaven	1
1.2 Relevans	2
1.3 Problemstilling og formål med oppgaven	2
1.4 Avgrensning av oppgaven	4
1.5 Oppgavens oppbygning	4
Kapittel 2: Begrepsavklaringer og avgrensninger	6
2.1 Begrepsavklaringer	6
2.1.1 Stedsnavn	6
2.1.2 Terrengeavn	6
2.1.3 Sekundærnavn	7
2.1.4 Stedsnavninventar	7
2.1.5 Hovedledd og utmerkingsledd	8
2.1.6 Grunnord	8
2.1.7 Ubestemt og bestemt form i stedsnavn	9
2.1.8 Nøytraliserte former:	9
2.1.9 Artikkelvariasjon	9
2.2 Lydskrift og normering av stedsnavn	10
2.2.1 Fonemisk skrivemåte:	10
2.2.2 Normering av stedsnavn:	10
Kapittel 3: Teori og tidligere forskning	11
3.1 Internasjonal forskning: med fokus på Danmark, Sverige og Island	11
3.2 Norge: med fokus på forskning fra Rogaland	13
3.2.1 Bruk av artikkel i stedsnavn i Norge i dag	16
3.2.2 Artikkelvariasjon i et norsk språkhistorisk perspektiv	18
3.2.3 Navn som ofte har ubestemt form	20

Kapittel 4: Metode	22
4.1 Blandet metode.....	22
4.2 Valg av forskningsområde	24
4.2.1 Referensielle avgrensninger for valg av navn	24
4.2.2 Språkstrukturelle betingelser for valg av navn.....	25
4.3 Områder som skal undersøkes og hvorfor disse er interessante.....	26
4.4 Planlegging for innsamling av data.....	26
4.5 Gjennomføring av datainnsamlingen	27
4.6 Kilder.....	28
4.6.1 Feilkilder	29
4.7 Artikkelvariasjonens målbarhet.....	30
4.7.1 Støhet.....	30
4.7.2 Gyldighet og pålitelighet	31
4.8 Mulige begrensninger ved metoden	32
Kapittel 5: Artikkelvariasjonen i et inventar. Ombo i Ryfylke.	34
5.1 Om Ombo	34
5.2 Kulturnavn.....	35
5.3 Usammensatte navn (simplicia)	35
5.4 Navn som avviker fra normalen	36
5.5 Nøytraliserte former	38
5.6 Sammensatte navn i flertall (plural)	39
5.7 Annet	39
5.8 Oversikt over ulike navnetyper som er tatt bort fra undersøkelsen.....	39
5.9 Artikkelvariasjonen på Ombo	41
5.10 Grunnordene og ubestemt form.....	42
5.11 Utmerkingsleddene.....	43
5.12 Sterke grunnord	45
5.13 Alder.....	46
5.14 Fugetype	47
5.15 Oppsummering	48
Kapittel 6: Artikkelløshet i stedsnavn i Rogaland	49
6.1 Måleresultater:.....	50
6.1.1 Heskestad	50
6.1.2 Klepp	52
6.1.3 Midtre Suldal.....	53
6.2 Oppsummering: Artikkelvariasjon i Rogaland	53

Kapittel 7: Hvorfor ubestemt form i stedsnavn?.....	55
7.1 Hovedledd (grunnord)	55
7.1.1 Gransking av hovedleddet	56
7.2 Utmerkingsledd	58
7.2.1 Navn med appellativ som utmerkingsledd	59
7.2.2 Navn med adjektiv som utmerkingsledd	60
7.3 Alder	61
7.4 Oppsummering	62
Kapittel 8: Konklusjon og avsluttende refleksjoner	63
8.1 Hvilken bruk av artikkelløshet finner vi i Rogaland?	63
8.2 Hvorfor finner vi artikkelløshet i disse navnene?	64
8.3 Til slutt	66
Kapittel 9: Litteraturliste og kilder	67
Kapittel 10: Vedlegg	70

Artikkelvariasjon i stedsnavn

Kapittel 1: Innledning

1.1 Om oppgaven

Som barn tilbragte jeg mange somre på Ombo hos farfar. Farfar eide en rød Nissan pick-up, og sammen dro vi på oppdagelsesferd på øya. Både Ombo-mannen, Bandåsen, fjord og fjell skulle besøkes. Vi var på sjøen, fisket i Gunnstølsvatnet, besøkte lokale og vi snakket. Snakket om navn. Farfar var ivrig etter å fortelle om navnene rundt omkring på øya, og jeg likte at han fortalte. Hva heter den gården der? Hvorfor har den hella fått navnet Øygjahelleren? Han fortalte om alle navnene, hvilken gård som var hvor og hvorfor noen av stedene hadde fått navnene sine. Dette har senere vekket en interesse for navn som jeg vil utforske gjennom denne oppgaven. I tillegg gjør tilknytningen til stedet at jeg har valgt nettopp Ombo til denne oppgaven.

Tittelen på denne oppgaven er «Artikkelvariasjon i stedsnavn. En undersøkelse av artikkelløshet i stedsnavn i Rogaland». Artikkelvariasjon er variasjonen mellom etterhengt bestemt artikkel og artikkelløshet i stedsnavn. Hovedregelen for norske stedsnavn er at de står i bestemt form (Haslum, 2003, s. 1).¹ Målet med denne oppgaven er å undersøke de navnene som viker av fra denne regelen. Studier har vist at det i Telemark, Agder, deler av Rogaland og Hordaland er mye større bruk av artikkelløse stedsnavn enn i resten av landet. (Helleland, 1989, s. 85) Jeg har tatt utgangspunkt i stedsnavn fra Rogaland, og ønsker å undersøke artikkelvariasjonen i disse navnene og hvorfor noen navn får ubestemt form, mens andre får bestemt form. Jeg vil ta utgangspunkt i stedsnavn fra Ombo i undersøkelsene, men også sammenligne disse med inventar fra både nordlige- og sørlige deler av Rogaland.

---

¹ Når jeg i denne oppgaven snakker om bestemt og ubestemt form er det kun overflatestrukturen det siktes til. Proprier bøyes ikke i tall og bestemthet, slik som appellativene. Dette fordi det i stedsnavn ikke er et behov for å skille mellom kjent og ukjent informasjon. Det er altså ingen semantisk betinget motsetning mellom bestemt form og ubestemt form i stedsnavn (Haslum, 2003, s.3).

1.2 Relevans

For 2,5 år siden startet jeg arbeidet med det som ble min fordypningsoppgave i nordisk. Valget falt på stedsnavn. I oppgaven undersøkte jeg artikkelløse, sammensatte terrengnavn på gården Seltveit på Ombo. Dette var både et spennende, interessant og givende arbeid. På slutten av perioden satt jeg igjen med flere spørsmål knyttet til det språklige trekket artikkelvariasjon i stedsnavn. Spesielt var disse spørsmålene knyttet til spørreordet hvorfor. Hvorfor får noen navn ubestemt form, mens andre har bestemt form? I tillegg reiste det seg spørsmål om hvordan stedsnavnlandskapet så ut i Rogaland med tanke på artikkelvariasjon i stedsnavn.

Sammensatte terrengnavn uten artikkel (stedsnavn i ubestemt form) er et område som er lite utforsket i Rogaland. Dermed vil det være relevant og interessant å fortsette å forske på dette spesielle morfologiske trekket i norsk språk, og finne ut mer om hvorfor noen navn har ubestemt form, mens regelen er at stedsnavn har bestemt form. I tillegg til å utforske artikkelløse stedsnavn i Rogaland vil denne oppgaven også være med på å bevare stedsnavninventarene brukt i denne oppgaven for ettertiden. Stedsnavnene er blant våre eldste språklige minnesmerker og viktige kulturminner, de sier noe om historien til stedet de gir navn til og det er slik viktig å bevare dem.

1.3 Problemstilling og formål med oppgaven

Formålet med denne oppgaven er å undersøke et spesielt morfologisk trekk i stedsnavnene i forskjellige stedsnavninventar i Rogaland. Jeg ønsker å undersøke artikkelvariasjon i stedsnavnene.

Jeg har valgt disse to problemstillingene:

1. Hvilken bruk av artikkelløshet finner vi i sammensatte terrengnavn på Ombo sammenlignet med andre steder i Rogaland?
og
2. Hvorfor finner vi artikkelløshet i disse navnene?

Hypoteser jeg ønsker å diskutere nærmere i forhold til problemstillingene er:

Hypoteser til problemstilling 1:

- a) Jeg vil finne mindre bruk av artikkelløse stedsnavn på Ombo enn i sørligere deler av Rogaland (Klepp og Heskestad).
- b) Jeg vil finne mindre bruk av artikkelløse stedsnavn på Ombo enn i med nordøstlige deler av Rogaland.

Kommentar til hypotese a): Tidligere studier (Haslum, 2003) viser til at det på Høg-Jæren er under 10% av de sammensatte stedsnavnene som er i ubestemt form. Videre grenser de sørlige delene av fylket til Vest-Agder, og i disse delene stiger prosenten betraktelig ifølge samme studie, og kan komme opp i 13-18%. Ombo ligger i et område der det ved undersøkelser av kommunene rundt har blitt konstatert at under 10% av stedsnavnene er i ubestemt form (Haslum, 2003. s. 133). Området Ombo ligger i viser dermed ikke til at det skal finnes høyere forekomster av ubestemt form der enn i sørligere deler av fylket.

Kommentar til hypotese b): Tidligere studier av fenomenet (Haslum, 2003) viser at kjerneområdet for artikkelvariasjon og bruk av stedsnavn i ubestemt form er i Telemark og Øst-Agder. De nordøstlige delene av Rogaland grenser til både Telemark og Øst-Agder der de høyeste prosentene av sammensatte stedsnavn i ubestemt form i Norge er målt. I nordøstlige deler av fylket er det, i samme studie, målinger som tilsier at rundt 20% av stedsnavnene er i ubestemt form. Ombo ligger midt i Rogaland, der tidligere undersøkelser i nærområdet ikke viser til at det skal være høyere forekomster av ubestemt form der enn i nordøstlige deler av fylket.

Hypoteser til problemstilling 2:

- a) Jeg vil finne ulike grunner til ubestemt form i stedsnavn. Ubestemt form vil finnes igjen
  - a. Visse ord og sammensetninger (hovedledd og utmerkingsledd).
  - b. Ord med sterk form. Det vil si substantiv som ender på konsonant eller trykksterk vokal.
  - c. Navn med forskjellige fugetyper.
  - d. Navn med en viss alder.

Kommentar til hypotese a): Tidligere undersøkelser (blant andre Haslum, 2003, Særheim, 2015 og Helleland, 1989) peker på at det finnes noen betingelser for hvilke navn som får ubestemt form. Undersøkelsene deres peker ut visse ord og sammensetninger som første kategori. Dette betyr at visse ord, som for eksempel *-haug* og *-myr*, ofte har ubestemt form. Det betyr også at visse typer ord (ulike ordklasser) i utmerkingsleddet, ofte kan gi utslag på ubestemt form også i hovedleddet. Det finnes også eksempel på ubestemt form i hovedledd der en finner ord med sterk form. Et eksempel på dette er *Furehaug*. Og i forlengelsen av dette: stedsnavn med svake substantiv vil som oftest få bestemt form. En finner også ofte ubestemt form i navn av en viss alder. Med dette mener jeg navn som stammer fra før vi fikk bestemt form i norsk språk. Disse navnene er svært gamle.

1.4 Avgrensning av oppgaven

Den viktigste avgrensingen i denne oppgaven er at det kun er sammensatte terrengnavn i ubestemt form som undersøkes. Det finnes også usammensatte stedsnavn i ubestemt form, eksempel på dette er navnet *Benk* som finnes i navneinventaret fra Ombo, men disse tas ikke med i oppgaven. Grunnen til dette er at usammensatte stedsnavn i ubestemt form er sjeldne, og ikke vil representere det morfologiske trekket jeg ønsker å undersøke på en tilfredsstillende måte (Haslum, 2003, s.86-87). Videre har jeg avgrenset oppgaven til å gjelde stedsnavn fra Rogaland. Dette er interessant fordi det finnes lite eksisterende forskning på ubestemt form i stedsnavn i Rogaland fylke.

1.5 Oppgavens oppbygning

Dette forskningsprosjektet er delt inn i åtte kapitler. I kapittel én er formålet å sette rammene for oppgaven gjennom presentasjon av oppgaven, formål og problemstilling, samt en avgrensning av oppgaven.

I kapittel to blir terminologien som er brukt i oppgaven presentert. Det vil være nødvendig å presentere og etablere et begrepsapparat. Begrepene som presenteres og defineres er: stedsnavn, terrengnavn, stedsnavninventar, hovedledd og utmerkingsledd, grunnord, bestemt og ubestemt form i stedsnavn, nøytraliserte former og artikkelvariasjon. I tillegg presenteres fonetisk skrivemåte og normering av stedsnavn.

I kapittel tre blir det teoretiske bakteppet for oppgaven presentert. Her vil temaet belyses med tanke på hvordan forskningen på feltet ligger an både internasjonalt og nasjonalt. I tillegg vil teori om ubestemt form i stedsnavn presenteres generelt.

I kapittel fire vil denne oppgavens metodiske rammeverk presenteres. Jeg vil gjøre rede for både kvalitativ og kvantitativ metode, da jeg har valgt blandet metode til denne oppgaven. Jeg vil også kommentere mine metodiske valg og valg av forskningsområde, referensielle avgrensninger for valg av navn, gjennomføring av innsamlingen av navn, kilder og gyldighet og pålitelighet av oppgaven.

I kapittel fem tar jeg for meg artikkelvariasjon spesielt, i et inventar i Rogaland. Stedsnavninventaret er fra Ombo i Ryfylke og er hentet fra matrikkelgårdene som tilhører Finnøy og Hjelmeland kommune på øya. Dette gjør jeg for å teste ut de metodene som er presentert i kapittel fire på ett inventar før jeg i kapittel seks og syv gjennomfører både kvalitative og kvantitative undersøkelser for fire stedsnavninventar i fylket.

I kapittel seks presenteres og diskuteres de kvantitative funnene gjort i de ulike stedsnavninventarene samt en tabell over funnene. Dette kapitlet henger nært sammen med kapittel syv der de kvalitative funnene vil bli presentert og diskutert.

Til slutt følger de avsluttende refleksjonene og en konklusjon. I disse kapitlene vil de fire stedsnavninventarene bli nøye analysert og drøftet for å svare på problemstillingen.

Kapittel 2: Begrepsavklaringer og avgrensninger

Det vil være nødvendig å definere begrepene brukt i denne oppgaven. I dette kapittelet vil relevant terminologi og begrep bli presentert.

2.1 Begrepsavklaringer

2.1.1 Stedsnavn

Hva er et stedsnavn? Et stedsnavn er i *Jærstrendene: namn og stader* (Særheim, 2015, s. 9) definert som særnavn (*proprium*), en undergruppe av ordklassen substantiv. Oppgaven til stedsnavn er å peke ut enkeltlokaliteter. De er monoreferensielle, altså har de bare en referanse og viser bare til én enkelt lokalitet. Stedsnavnene kan normalt ikke bøyes i verken tall eller bestemthet, og dette er et trekk som skiller navn fra den andre hovedgruppen av substantiv (*apellativene*).

Med stedsnavn menes det i denne oppgaven navn på alle slags geografiske lokaliteter. Eksempel på dette er viker, lier, skjer, fjell og vann og lignende (Særheim, 2007, s. 9). En regner også med bosetning, byggverk og menneskeskapte innretninger. Eksempel på menneskeskapte innretninger er gardsbruk, bruer og støler (Særheim, 2015, s. 9). Et stedsnavn kan i denne konteksten defineres som et ord som har en konkret geografisk lokalitet som referanse (Haslum 2003, s. 7).

2.1.2 Terrengnavn

I denne oppgaven undersøkes artikkelløshet i sammensatte terrengnavn. Dermed vil det være nødvendig med en definisjon av hva som menes med termen «terrengnavn». Med terrengnavn mener jeg navn på geografiske lokaliteter i terrenget som ikke betegner bosetting eller bebyggelse. Stedsnavn har av noen forskere (for eksempel Stemshaug, 1985, s. 13) tidligere blitt delt inn i to undergrupper: terrengnavn og bostedsnavn (kulturnavn). Hallaråker (1997, s. 204) velger å dele inn i tre undergrupper: administrative navn, bostedsnavn og naturnavn. Kartverket har valgt å dele inn i ni undergrupper: terrengformer, vannkontur, markslag, kystdata, bebyggelse, samferdsel, eiendommer, administrative områder og andre. (Statens kartverk, 2006, s. 27) Hovedtendensen er at en deler stedsnavnene inn i ulike undergrupper, der

terrengnavn/naturnavn og kulturnavn/bostedsnavn i tillegg til administrasjonsnavn ser ut til å gå igjen.

Ola Stemshaug bruker termen «naturnavn» istedenfor «terrengnavn». Med «naturnavn» mener han alt som ikke er bostedsnavn, i tillegg inkluderer han også typiske kulturobjekter som teignavn og artefaktnavn. (Stemshaug 1985 s. 13). Inge Særheim bruker også termen «naturnavn» istedenfor «terrengnavn». Med «naturnavn» mener Særheim navn på alle naturlokaliteter som øyer, fjell, fjorder, myrer og lignende (Særheim, 2015, s. 9). Vidar Haslum bruker i sin doktoravhandling termen «terrengnavn». Han definerer termen «terrengnavn» som «navn på objekter i landskapet som ikke denoterer bosetting eller bebyggelse». Med «navn i landskapet» regner han alle navn som ikke gjelder administrative områder, byer, bygder, matrikelgarder, hytter, bygninger eller lignende (Haslum, 2003, s. 7).

I denne oppgaven bruker jeg termen «terrengnavn». Med «terrengnavn» mener jeg navn som referer til naturlokaliteter som øyer, fjell, marker, daler, lier, hauger, myrer og lignende. Navn som refererer til bosted, administrasjon, bebyggelse og samferdsel tas ikke med i min definisjon av «terrengnavn». Eksempel på bosetting og navn på bebyggelse kan være matrikelgårder, byer, bygninger og lignende. Eksempel på administrasjon og samferdsel kan være bydeler, administrative senter, veier, bruer, parkeringsplass, kanal, flyplass og lignende. Heller ikke kulturobjekter som artefaktnavn tas med i min definisjon av «terrengnavn».

2.1.3 Sekundærnavn

Peter Hallaråker beskriver sekundærnavn som et stedsnavn som inneholder et annet stedsnavn (Hallaråker, 1997, s. 202). Det samme gjør Vidar Haslum (Haslum, 2003, s. 14). Jeg bruker samme definisjon av sekundærnavn som Hallaråker og Haslum. Eksempel på sekundærnavn er *Fagerskoltsteinen* og *Grønhaugheia*.

2.1.4 Stedsnavninventar

Formålet med denne oppgaven er å undersøke ulike stedsnavninventar, for deretter å se etter ett spesielt trekk ved stedsnavnene. Derfor vil det være nødvendig med en definisjon av begrepet. Et stedsnavninventar blir i denne oppgaven definert som «det mest mulig komplette tilfang av stedsnavn innenfor et geografisk avgrenset område» (Haslum, 2003, s. 8). Vi kan slik snakke om at for eksempel et gårdsbruk eller et bygdesamfunn har et stedsnavninventar (Haslum, 2003, s. 8).

2.1.5 Hovedledd og utmerkingsledd

I materialet som er samlet inn er de fleste navn sammensatte, og består av to ledd. Disse to ledda blir kalt «hovedledd» og «utmerkingsledd». Hovedleddet er det overordna leddet, og er som regel bestående av en naturbenevning eller et kulturord. Utmerkingsleddet er underordna hovedleddet. Til vanlig blir det brukt et substantiv eller et adjektiv som karakteriserer eller modifierer hovedleddet. Vanligvis står utmerkingsleddet først, og hovedleddet til sist i navnet. *Storågeren* er en åker på Ombo. I dette tilfellet vil *-åkeren* være hovedleddet, og *stor-* utmerkingsleddet. I mange sammensatte navn finnes også en fuge mellom disse leddene, som binder navnet sammen. (Hallaråker 1997: 25f). Et eksempel på dette er *Rabnahelleren*, som har a-fuge og *Smalhusegra*, som har null-fuge.

2.1.6 Grunnord

Grunnord blir av norske stedsnavnforskere definert på en noe ulik måte. Ola Stemshaug har denne definisjonen: «Både usamansatte substantiviske navn og substantiviske lekkar i samansatte namn blir i norsk stadnamnterminologi kalla for grunnord når dei i appellativisk bruk er eller har vore terrengkarakteriserande» (Stemshaug, 1985, s. 9). Andre forskere som Vidar Haslum har denne definisjonen: «Et grunnord er et usammensatt, terrengkarakteriserende appellativ som i navnedanninger forekommer på hovedleddplassen i stedsnavn, og som fra denne posisjonen uttrykker en terrengkarakteriserende egenskap i samsvar med ordets appellative betydning» (Haslum, 2003, s. 12). I *Jærstrendene. Namn og stader* skriver Inge Særheim at «i dei fleste stadnamna er hovudleddet eit ord som fortel kva type lokalitet eller terrengformasjon det dreiar seg om [...]. Slike ord blir av nokre forskarar kalla *grunnord* eller *stadnamnsgrunnord* (Særheim, 2015, s. 12).

I denne oppgaven bruker jeg Vidar Haslums definisjon av grunnord. Haslum og Stemshaugs definisjoner bygger begge på at et grunnord er en/et substantivisk del/ledd av et stedsnavn som uttrykker en terrengkarakteriserende egenskap. Likevel skiller de seg da Haslum definerer et grunnord som «et usammensatt, terrengkarakteriserende appellativ som i navnedanninger forekommer på hovedleddsplassen...», mens Stemshaug definerer «grunnord» som «både usammensatte substantiviske navn og substantiviske lekkar i samansatte navn...» Haslums definisjon brukes i denne oppgaven fordi den er mest hensiktsmessig for å beskrive ordet «grunnord» i min studie.

Grunnord kan være både svake og sterke. Sterke grunnord er grunnord som ender på trykksterk vokal eller konsonant. Et eksempel på dette finnes i navnet *Grønehaug*, der grunnordet *-haug* ender på konsonant. Svake grunnord er grunnord som ender med trykksvak vokal som i navnet *Stølsbakken*, der grunnordet *-bakke* ender på trykksvak vokal.

2.1.7 Ubestemt og bestemt form i stedsnavn

De fleste norske stedsnavn kan på grunnlag av morfologisk overflateform deles inn i to hovedtyper. Den første er stedsnavn der overflateformen er identisk med det vi kjenner som ubestemt form. Eksempel på dette er *Kjerringhaug* og *Byggåker*. Den andre hovedformen er stedsnavn der overflateformen er identisk med den vi kjenner som bestemt form (Haslum, 2003, s. 1). Eksempel på dette er *Bandåsen* og *Fagerskoltmyra*. De fleste stedsnavn i Norge har bestemt form. Likevel finnes det en god del navn som står i ubestemt form i undersøkelsesområdet. De finnes først og fremst i sammensatte navn.

2.1.8 Nøytraliserte former:

I noen tilfeller vil ikke målføret skille mellom bestemt og ubestemt form. Dette skjer for eksempel i ord som slutter med stavingsbærende konsonant. (Særheim, 2015, s. 28) Eksempel på dette er navn som /'hod,l/ og /'steid,n/ der en i Jær-dialektene ikke vil kunne skille om navnet står i bestemt eller ubestemt form. Lignende eksempel kan en finne stort sett over hele landet. Dette gjelder også navn der hovedleddet er et nøytrumsord som slutter på trykklett /e/, som for eksempel *Jonnaleite(t)* eller *Langastykke(t)* (Haslum, 2003, s. 12). De tilfellene der forskjellene mellom ubestemt- og bestemt form er fonologisk nøytralisert kan kalles for nøytraliserte former.

2.1.9 Artikkelvariasjon

I denne studien står begrepet «artikkelvariasjon» sentralt. Derfor er en definisjon av begrepet nødvendig. Norske stedsnavn kan ha etterhengt artikkel, som betyr at de er i bestemt form, eller de kan være uten artikkel, såkalt artikkelløse, da står de i ubestemt form. Artikkelvariasjon er variasjonen mellom bestemt- og ubestemt form i stedsnavn (Haslum, 2003, s.1-2). Dette er knyttet til hvert enkelt navn, enten står det i ubestemt form eller i bestemt form. Men det varierer dersom en ser hele inventaret under ett.

2.2 Lydskrift og normering av stedsnavn

2.2.1 Fonemisk skrivemåte:

I denne oppgaven har jeg benyttet enkel fonemisk skrivemåte. Bakgrunnen for dette valget er at det ikke er uttalen av stedsnavnene som er det viktigste for denne oppgaven, men de morfologiske variasjonene i form av artikkelvariasjonen. I oppgaven er affrikatene [çç] og [ʝj] realisert ved /K/ og /G/. Eksempel på dette er *Eigehaugen* /"eiGehøuen/ og *Bragabakken* /"bra:gabaKen/. Videre er [ŋ] realisert ved /9/. Eksempel på dette er *Skillingsfloda* /'sjili9sflå:då/. For å markere stavingsbærende konsonant har jeg valgt å bruke /./ . For å markere tonelag en og to har jeg valgt å bruke /' / og /''/.

2.2.2 Normering av stedsnavn:

Når en skal normere de stedsnavnene som er valgt ut til denne studien, finnes to prinsipper. Den første er å la skrivemåten være lik som i originalkildene. Den andre er å foreta en ensartet normering. Det finnes argumenter for og mot begge prinsippene. Dersom en velger å la alle stedsnavnene stå som i originalkildene, vil de som leser oppgaven etterpå lett kunne finne tilbake til originalkildene. Dersom en velger en ensartet form for normering vil navnene kunne bli lettere å lese i oppgavens sammenheng (Haslum, 2003, s. 17).

I denne oppgaven har jeg valgt å ikke normere stedsnavnene fra Heskestad, Midtre Suldal og Klepp. Forfatterne av studiene har normert navnene på en tilfredsstillende måte for å kunne studere artikkelvariasjonen i navnene. Stedsnavnene fra Ombo er samlet inn, tolket og skrevet ned av forskjellige personer. Noen av disse er dermed normert forskjellig. Derfor vil det være hensiktsmessig i dette tilfelle å foreta en ensartet normering av stedsnavnene fra Ombo. Navnene blir normert etter «Loven om stadnamn (Stadnamnlova)» (Stadnamnlova, 1990). Loven peker på viktigheten av at stedsnavn skrives i samspill med den uttalen som er nedarvet på stedet, og følge norske rettskrivingsprinsipp.

Kapittel 3: Teori og tidligere forskning

I dette kapittelet vil jeg presentere teori som ligger til grunn for dette forskningsprosjektet. Jeg vil ta for meg tidligere forskning på artikkelløse stedsnavn og artikkelvariasjon i et nordisk og språkhistorisk perspektiv. Faglitteraturen inneholder mange beskrivelser og observasjoner av fenomenet. Likevel ligger det en begrensning i at det foreligger få undersøkelser som har hovedfokus på artikkelvariasjon. I mange studier er beskrivelsene av artikkelvariasjon i norske stedsnavn å regne som et biprodukt av forskning med andre hovedformål.

Mange navn er svært gamle, og har slik et språklig innhold. Derfor er de viktige kilder som gir oss opplysninger om samfunn og kultur fra tidligere tider. Særlig blir stedsnavnene nyttet som kilder i ulike fag. En kan studere utvikling innen ordtilfang, sammensetninger, språkkontakt eller formverk, som i denne oppgaven (Særheim, 2018, s. 263). Navneforskning (onomastikk) er et eget fag som igjen er delt i to hovedtyper: antroponymi og toponymi. Toponymi er læren om stedsnavn og antroponymi er læren om personnavn. Steds- og personnavn er viktige forskningsfelt i Norge i dag. Denne studien ligger innenfor fagområdet toponymi.

Kapittelet er delt inn slik at jeg først vil vise til tidligere forskning på artikkelvariasjon internasjonalt. Deretter vil jeg vise til studier på bestemt og ubestemt form i stedsnavn i Norden, med eksempel fra Sverige, Danmark og Island. Videre vil jeg beskrive de undersøkelsene som er gjort på ubestemt og bestemt form i stedsnavn i Norge. Deretter vil jeg beskrive artikkelvariasjon i norske stedsnavn i et synkront og diakront perspektiv. Til slutt vil jeg vise til teori om hvilke typer stedsnavn som i tidligere undersøkelser har ubestemt form.

3.1 Internasjonal forskning: med fokus på Danmark, Sverige og Island

Det er stor forskjell i artikkelbruk i stedsnavn mellom språk, og også mellom dialekter innenfor samme språk. Likevel finnes det lite litteratur om synkrone undersøkelser av artikkelvariasjon i stedsnavn internasjonalt (Haslum, 2003, s. 21).

Det finnes en artikkel av Willy Van Langendonck i det internasjonale verket *Namenforschung I* (1995). Van Langendonck har funnet at det i tysk, fransk og engelsk blant andre språk, finnes artikkelvariasjon i stedsnavn. Generelt kan vi si at artikkelbruken fordeler seg, slik at noen navn konsekvent står uten artikkel, mens andre konsekvent har artikkel. Men variasjonene ellers mellom språk er store, og det er slik vanskelig å sette opp regler eller

generelle tendenser for artikkelbruk i stedsnavn. Det som er klart er at mange språk har et fordelingsmønster av bestemt og ubestemt form der en ikke uten videre kan trekke paralleller til andre språk (Haslum, 2003, s. 21).

Ubestemt form i stedsnavn har ikke tidligere vært studert inngående i de nordiske landene, bortsett fra Vidar Haslums doktorgradsavhandling *Artikkelløse stedsnavn i norsk talespråk: En studie i onomastikk og dialektologi* (2003). Det finnes lite tilgjengelig forskning fra hele det skandinaviske området på bruk av ubestemt form spesielt, men det finnes hovedfagsoppgaver og andre vitenskapelige studier som tar for seg stedsnavn og som kommenterer bruk av bestemt og ubestemt form i området kort. Tidligere undersøkelser viser at stedsnavn i ubestemt form finnes i hele det nordiske språkområdet, men omfanget i bruken varierer sterkt fra område til område (Helleland, 1989, s. 143).

I Danmark brukes ubestemt form i de aller fleste stedsnavn. Noen få navn får bestemt form. I Danmark viser undersøkelser at 95% av navnene som er registrert, har ubestemt form. Likevel peker Gordon Albøge (Albøge 1985, s. 9) på at denne prosentandelen er for høy i forhold til det faktiske antallet brukt i talespråket. Grunnen til dette er blant annet at en foretrekker navn i ubestemt form på kart, og at det i noen navn ofte veksles mellom de to formene. Spesielt gjelder dette mellom eldre dialektformer i bestemt form og yngre skriftmålpåvirkede former i ubestemt form (Albøge, 1985, s. 9). Tilstanden i Danmark kan være av interesse når en skal drøfte tilstanden i norske stedsnavninventar. Grunnen til dette er at dansk har hatt en stor påvirkning på norsk (Helleland, 1989, s. 143). Likevel må dette ses i sammenheng med at dansk først og fremst hadde en innvirkning på norsk skriftspråk, og ikke talespråk. Slik vil påvirkningen fra dansk potensielt ses igjen i gårdsnavn, kartnavn og områdenavn, men ikke i de muntlige stedsnavnene fra gårdene.

I Sverige har under halvparten av alle navn ubestemt form, ifølge Botolv Helleland. Han nevner i sine undersøkelser at rundt 25-45% av navnene er i ubestemt form. Avgjørende for de svenske stedsnavnsamlingene er hvor fullstendige navnerregistrene er i forhold til det totale navnetilfanget og om de navneformene som er med i ulike navnerogister reflekterer en dialektbasert grammatisk form (Helleland, 1989, s. 143). Ellers er bestemt og ubestemt form i svenske stedsnavn normalt ikke gjort rede for i svenske stedsnavnsmonografier (Haslum, 2003, s. 22).

På Island er de aller fleste stedsnavn i ubestemt form, bortsett fra bostedsnavn, som ofte forekommer i bestemt form. Slik kan en skille bostedsnavn fra terrengnavn. Det er heller ikke på Island gjort noen store undersøkelser av bruk av artikkel i stedsnavn (Helleland, 1989, s. 143).

Selv om det er gjort lite forskning på emnet «artikkelvariasjon i stedsnavn» i det skandinaviske området, finnes det noen norske hovedfagsoppgaver og vitenskapelige artikler, der artikkelbruken i norske stedsnavn er kommentert. I tillegg finnes en del innsamlet materiale i form av lister over stedsnavn som kan være med på å gi oss kunnskap om tema. Videre følger tidligere forskning på artikkelbruk i norske stedsnavn.

3.2 Norge: med fokus på forskning fra Rogaland

Den første store undersøkelsen av stedsnavn som også kommenterer artikkelbruken i norske stedsnavn, er Oluf Ryghs *Norske Gaardnavne* (Rygh, 1897-1936). Oluf Rygh la slik et solid grunnlag for stedsnavnforskning i Norge. Innsamlingen tar for seg gårdsnavn, og ikke terrengnavn, men er likevel interessant fordi den sier noe om fenomenet artikkelvariasjon i norsk talespråk. I *Norske Gaardnavne* kommenterer Rygh bruken av bestemt og ubestemt form. Navn som er blitt til i tidlige deler av middelalderen eller enda tidligere har ubestemt form. Nyere laginger av stedsnavn kan også i visse tilfeller få ubestemt form. De eldre navnene er uten artikkel, og har som regel holdt seg slik til nåtid (Rygh, 1898, s. 12). I og med at mange av gårdsnavnene har opphav som terrengnavn, har de også en overføringsverdi til andre navn (Haslum, 2003, s. 23).

En annen viktig bidragsgiver til forskning på artikkelbruk i stedsnavn er Gustav Indrebø. I 1921 ble Indrebø styrer av Norges første stedsnavnarkiv. Samme år skrev han *Stadnamni i ei fjellbygd* (Indrebø, 1921). I denne avhandlingen kommenterer han blant annet artikkelvariasjon i stedsnavn. Dette er ett av de mest innflytelsesrike verkene som omhandler norsk stedsnavngranskning. I undersøkelsene sine fant Indrebø at de fleste stedsnavn står i bestemt form, entall eller flertall. I tillegg fant han noen generelle regler for hvilke typer navn som får ubestemt form. Dette gjelder blant annet gårdsnavn og sammensatte og usammensatte stedsnavn med nøytralt grunnord som står i entall og der uttalen ender på tonetung vokal. Et eksempel på dette er navn på *-vad* og *-led* (Indrebø, 1921, s. 182-183). I 1924 gav Indrebø ut sin doktoravhandling *Norske innsjønavn 1. Upplands fylke* (Indrebø, 1924). Også i doktoravhandlingen kommenterer Indrebø bruk av bestemt og ubestemt form i stedsnavnene. Senere, som et videre ledd i forskningen på navn i de ulike fylkene, kommenterte Indrebø artikkelbruken i innsjønavn fra Buskerud fylke. Dermed har han gjennom flere undersøkelser etablert forskning på ubestemt og bestemt form i stedsnavn i Norge. Indrebø fortsatte også å undersøke artikkelbruk i andre deler av landet, og dannet dermed en av en av de første større undersøkelsene av fenomenet i Norge (Haslum, 2003, s. 24-25).

Senere ledet Indrebø innsamlingen av «skolebarnoppskriftene»² som har vært et viktig arbeid i innsamlingen av norske stedsnavn (Stemshaug, 1985, s. 21-22). Disse listene av navn, samlet inn fra store deler av Norge, er brukt i mange senere studier og avhandlinger.

I 1944 publiserte *Maal og minne* Per Hovdas hovedfagsoppgave *Stadnamn frå sjøen i Austre-Ryfylke* (Hovda, 1944, s. 1-115). I denne avhandlingen kommenterer han blant annet bestemt og ubestemt form i stedsnavn generelt. Avhandlingen er også interessant for min innsamling fra Ombo fordi den inneholder navnemateriale og forskning på navn fra sjøen rundt øya.

Hovda fant ut i sine undersøkelser at alle navn i flertall har bestemt form, og at dette også gjelder størsteparten av navn som står i entall. Når det gjelder usammensatte stedsnavn fant han ut at der stedsnavnene inneholder ord som ikke blir brukt til vanlig, eller som har gått ut av talemålet ellers, har de ofte ubestemt form (Hovda, 1944, s. 103).

I sammensatte navn fant Hovda ut at noen typer grunnord som sisteledd oftere har ubestemt form enn andre. Han nevner også at navn med svake substantiv som sisteledd står som regel i bestemt form, mens det ser ut til sterke substantiv som sisteledd holder bedre på den ubestemte formen (Hovda, 1944, s. 103).

Hovda konkluderer med: «*Ved sume av namnegruppone er det eit mindre bruk av artikkel enn ved andre, men å finna ein fast regel for artikkelbruket i desse namni let seg visst ikkje gjera*» (Hovda, 1944, s. 103).

I *Namn i Noreg* (Stemshaug, 1985) skriver Ola Stemshaug om bestemt og ubestemt form i stedsnavn. Han lister opp navnekategorier som vanligvis får ubestemt form. Dette gjelder gamle områdenavn, bynavn, bostedsnavn og noen nylaginger, spesielt fra etterkrigstiden. I terrengnavn vil noen sammensetninger ofte gi ubestemt form, for eksempel hovedledd som *-stø* f. og *-nes* n. i Ryfylke (Stemshaug, 1985, s. 53-54).

I Norge har Botolv Helleland vært en foregangsperson innen forskning på stedsnavninventar. Han skrev i 1989 artikkelen *Stadnamn i ubunden form* (Helleland, 1989, s. 143-152). Dette er en kort artikkel, men den er fullpakket av informasjon om ubestemt og bestemt form i stedsnavn. På få sider blir det presentert flere ulike problemstillinger, som blir belyst fra flere sider med mange eksempler fra stedsnavninventar i Norge. Hellelands forskning er særs relevant for denne studien. Artikkelen er delt i to deler. Den første delen handler om artikkelbruk og språkhistorie i Norden. I den andre delen ser Helleland på ulike inventar i et synkront perspektiv, og har også undersøkt hvorfor noen typer navn får ubestemt form.

---

² «Skolebarnoppskriftene» er en stor innsamling av stedsnavn utført av skolebarn i 1930-årene. Barna fikk et spørreskjema på skolen som de fylte ut. Skjemaet ba elevene om å fortelle om navn fra gården/bruket de var fra.

Helleland deler forekomsten av ubestemt form i stedsnavn inn i fire hovedgrupper: 1) gårds- og bygdenavn som har holdt seg i ubestemt form frem til i dag, 2) andre før- og etter formatoriske natur- og kulturnavn som normalt uttales i ubestemt form i den lokale uttalen, 3) navn, hovedsakelig gårds- og bygdenavn, der ubestemt form har vært vanlig i nyere tid og 4) nylaga navn etter skriftlig mønster der ubestemt form er vanlig (Helleland 1989 s. 146-147).

I *Innføring i stadnamn: innsamling og gransking* (Hallaråker, 1997) har Peter Hallaråker kommentert bruken av bestemt og ubestemt form i stedsnavn i Norge. Langt på vei bekrefter Hallaråker resultatene fra forskningen på ubestemt form i stedsnavn som andre stedsnavnforskere har presentert. Han har funnet at de aller fleste *naturnavn* er i bestemt form, og at ubestemt form i stedsnavn er den avvikende typen. Gamle administrative navn, som fylkes- og kommunenavn, har derimot ofte ubestemt form. Dette gjelder også for mange gårdsnavn. Mangelen på etterhengt artikkel i gårdsnavn mener han vitner om at navnene er svært gamle (Hallaråker, 1997, s. 223).

Inge Særheim er en av dagens forskere som har studert ubestemt form i stedsnavn. Blant annet kommenterer han ubestemt og bestemt form i *Jærstrendene: Namn og stader* (Særheim, 2015). I denne studien har Særheim funnet at de fleste stedsnavnene fra det undersøkte området har bestemt form. Dette gjelder også for resten av landet. Han bekrefter også langt på vei den tidligere forskningen på emnet, blant annet alderen på navnene som er i ubestemt form og ubestemt form blant gårdsnavn. Særheim kommenterer også i hvilke typer navnelaginger en spesielt finner ubestemt form. Han peker også på at ubestemt form ofte ser ut til å knytte seg til visse etterledd som *-haug* m. og *-stø* f. Noen gamle terrengnavn med oblik kasusform har også ubestemt form. Dette på grunn av den høye alderen (Særheim, 2015, s. 28). Eksempel på dette er navnet *Kråge* fra Jæren. Navnet stammer fra gammelnorsk *Kráku*. Denne forskningen er viktig for denne oppgaven fordi det vil være nyttig å overføre informasjon knyttet til hvilke typer navn vi finner i ubestemt form langs Jærstrendene til stedsnavninventarene undersøkt i min oppgave.

Vidar Haslum er en av nåtidens fremste forskere på emnet ubestemt og bestemt form i stedsnavn i Norge. Han har gjennom flere artikler og doktorgraden sin undersøkt dette trekket i norske stedsnavn. I 2003 skrev han *Artikkelløse stedsnavn i norsk talespråk. En studie i onomastikk og dialektologi* (Haslum, 2003). Dette er den første, og til nå eneste, doktoravhandlingen som omhandler og studerer artikkelløse stedsnavn inngående i Norge. Den tar et dypdykk ned i temaet «artikkelløse stedsnavn». Haslum tar for seg flere aspekter ved artikkelløse stedsnavn i norsk talespråk. Blant annet undersøkes distribusjon av stedsnavn i ubestemt form, hva som påvirker hvilke navn som har bestemt form og ubestemt form og

overgangen fra ubestemt- til bestemt form. Denne avhandlingen har vært særs viktig for min oppgave. Haslum studerer blant annet artikkelløse stedsnavn fra Rogaland. Han har funnet at intensitetsområdet for stedsnavn i ubestemt form i Rogaland er i Indre Ryfylke. Det finnes navn i ubestemt form i hele fylket. På Nord-Jæren og i Nord-Rogaland har Haslum funnet at prosentene ligger rundt 10%, mens på Høg-Jæren og nordover mot Hjelmeland ligger prosentene rett under 10% (Haslum, 2003, s. 133). Dette betyr at Rogaland har en del artikkelvariasjon i hele fylket, men at det ligger i randområdene for artikkelvariasjon i Norge sett under ett. De høyeste prosentene målt i Norge er i Aust-Agder og Telemark (Haslum, 2003, s. 128-129). I og med at redegjørelsene om stedsnavn i ubestemt form i Rogaland er relativt korte i Haslums avhandling, vil det være interessant å undersøke artikkelvariasjonen i Rogaland ytterligere.

3.2.1 Bruk av artikkel i stedsnavn i Norge i dag

De fleste norske stedsnavn kan etter formen deles inn i navn i bestemt form og navn i ubestemt form. Den første er lik den vi kjenner som ubestemt form, for eksempel: *Ospehol*, *Eigehaug* og *Svartaberg*. Den andre er lik den vi kjenner som bestemt form, for eksempel: *Ospeholet*, *Eigehaugen* og *Svartaberget*. Vanligvis er artikkelbruken i stedsnavn bundet til det enkelte stedsnavn. Slik vil noen stedsnavn konsekvent uttales uten artikkel, mens de aller fleste vil uttales med artikkel. I Norge er stedsnavn med etterhengt artikkel det vanligste. Slik er stedsnavn uten etterhengt artikkel den avvikende typen stedsnavn (Haslum, 2003, s. 1). Det finnes imidlertid unntak fra denne regelen. Eksempel på dette er gamle områdenavn, som *Rogaland*, gårdsnavn, som *Seltveit* og bynavn, som *Stavanger*, dessuten bosetningsnavn som er fra etterkrigstiden. Alle disse er i regelen uten etterhengt artikkel. Navn uten artikkel vitner ofte om at de er gamle, men det finnes nylaginger som også som har ubestemt form (Stemshaug, 1985, s. 53f).

Selv om stedsnavnene i regelen har etterhengt artikkel, finnes det noen geografiske forskjeller for bruk av artikkel i norske stedsnavn. Tidligere undersøkelser viser at det er stor bruk av artikkelløse stedsnavn i sørlige deler av landet, som Aust-Agder og Telemark, og i deler av Rogaland og Hordaland (Haslum, 2003, s. 2). Andre steder i landet, som for eksempel på Nordvestlandet, i Trøndelag og i Hedmark er det liten eller nesten ingen bruk av stedsnavn uten artikkel (Haslum, 2005, s. 7).

Intensitetsområdet i Norge, for ubestemt form, ligger i Telemark og Aust-Agder. I Telemark er mellom 24,5 og 30% av alle stedsnavn i ubestemt form. De høyeste prosentene i

Norge er målt i Aust-Agder. I noen områder i fylket er opp mot 50% av alle stedsnavnene i ubestemt form. Andelen stedsnavn i ubestemt form går ned mot 13 % på det laveste i grenseområdene mellom Aust-Agder og Vest-Agder. Både Aust-Agder og Telemark grenser til Rogaland, og slik ligger Rogaland i utkanten av intensitetsområdet. Dermed har også Rogaland høye andeler av ubestemt form i grenseområdene til Telemark og Aust-Agder (Haslum, 2003, s. 128-129).

Det finnes artikkelløse stedsnavn i hele Rogaland. Intensitetsområdet i fylket er i indre Ryfylke. Den høyeste prosenten av sammensatte terrengnavn uten artikkel er målt i Sauda. Der er 23% av stedsnavnene uten artikkel. (Haslum 2003, s. 133). Telemark og Aust-Agder utmerker seg som kjerneområdet for artikkelløse stedsnavn i Norge. Randområdene i Rogaland er ikke like enkle å definere. Likevel kan en grovt sett si at randområdene i Rogaland ligger nord for Eigersund, Forsand og Hjelmeland. I tillegg til bygdene vest for Suldal og Sauda (Haslum, 2003, s. 260).

I resten av landet varierer artikkelbruken fra ned mot null prosent noen steder i Vest-Agder til målinger på linje med målingene i kjerneområdet i Hordaland. I Vest-Agder svinger målingene fra null prosent noen steder til opp mot 20% på det høyeste i øvre Sirdal og Tonstad. Hordaland er en del av randområdet for bruk av ubestemt form i stedsnavn, og her finnes målinger på linje med de høyeste målingene i kjerneområdet, men det er også store svingninger i fylket. I Indre Sogn er prosentandelen generelt lav, men også her finnes variasjon. Den høyeste prosentandelen i denne delen av landet er målt på Aurland, mens ellers ligger prosenten ned mot 6-7 prosent eller lavere. På Østlandet er artikkelløse stedsnavn vanlig. Langs grensen til Telemark finnes de høyeste prosentene. De laveste målingene på Østlandet er gjort i Hemsedal, Ål og Hol, der prosentene ligger ned mot null. I Nord-Norge finnes bare spredte tilfeller av ubestemt form i stedsnavn. Generelt er det lite artikkelvariasjon i området, og bestemt form er den rådende formen. De høyeste prosentene i landsdelen ligger mellom 6-10%, noe som er betydelig lavere enn i Sør-Norge. Slik kan artikkelløse terrengnavn i Norge ses på som et sørnorsk fenomen (Haslum, 2003, s. 132-135).

Det går et skille mellom usammensatte og sammensatte terrengnavn. De sammensatte og de usammensatte terrengnavnene har ikke hatt samme utvikling og følger to ulike system. I de sammensatte terrengnavnene finnes det en del ubestemt form, selv om dette varierer veldig fra landsdel til landsdel. I de usammensatte terrengnavnene finner en i motsetning nesten ingen navn som står i ubestemt form. En elv kan ikke kun hete *Elv* og en myr kan ikke kun hete *Myr*. Dette gjelder også for de navnene som kan tolkes som semantisk enledda (Haslum, 2003, s. 53-54). I mitt materiale gjelder det blant annet navnet *Firkanten*. Det er noen navn som skiller

seg fra denne regelen og har ubestemt form selv om de er usammensatte, men Per Hovda skriver at dette kan skyldes at det er appellativer som ikke lenger er i bruk i dagligspråket, og slik holder de seg bedre i ubestemt form enn de navnene som består av appellativer som brukes i dagligtalen (Hovda, 1944, s. 103). Eksempel på usammensatte terrengnavn i ubestemt form fra mitt materiale er *Benk* og *Nov*.

Variasjonen i stedsnavn, mellom bestemt og ubestemt form, som studeres i denne oppgaven forekommer bare innenfor sammensatte stedsnavn. På bakgrunn av at artikkelvariasjon kun fremkommer i sammensatte navn, og nesten ikke finnes i usammensatte navn, begrenses oppgaven til å gjelde kun sammensatte navn. I tillegg fremkommer ubestemt form kun i sammensatte navn med entallsending (singularis). Som med usammensatte og sammensatte navn finnes det unntak fra regelen, men hovedtendensen er at det ikke finnes navn i ubestemt plural (Haslum, 2003, s. 54).

Noen navn avviker fra normalen. Dette gjelder spesielt denotasjonsmessige, morfologiske og syntaktiske avvik. Dette er navnedanninger som ikke følger norsk grammatikk eller den «vanlige» måten å lage stedsnavn på, og slik er avvik fra resten av navnene. Slik er de heller ikke representative for den variasjonen i stedsnavnene som studeres i denne oppgaven (Haslum, 2003, s. 86-91).

Forskningen viser at det er artikkelløse navn i bruk i dag i nesten hele Norge. Likevel synker denne andelen, og flere og flere navn går fra artikkelløse til navn med artikkel. Denne tendensen har en sett helt siden artikkelen kom inn i norsk språk. Dette er likevel en sakte språkendring, så de artikkelløse navnene vil ikke forsvinne over natten (Særheim, 2018, s. 302-303). I delkapittelet under følger en utgreiing om artikkelvariasjonen i et diakront perspektiv. Der vil språkendringen som har skjedd, fra et språk uten artikkel til et språk med artikkel, bli utforsket nærmere.

3.2.2 Artikkelvariasjon i et norsk språkhistorisk perspektiv.

Bestemt form, eller artikkel i stedsnavn, betyr utelukkende etterhengt bestemt artikkel. Dette blir kalt et bestemthetsmorfem. Bruken av bestemthetsmorfem varierer fra språk til språk, og en slik variasjon kan også finnes igjen i navneinventaret, ikke bare i språket ellers. Artikkelen kom inn i språket for å fylle en semantisk funksjon, og selv om denne funksjonen ikke er relevant for stedsnavn, har artikkelen bredt seg ut i norske stedsnavn og tatt over som den mest brukte formen i stedsnavn (Haslum, 2003, s. 40).

Etterhengt artikkel er utviklet på et forholdsvis sent stadium i språkets historie. I tidligere tider fantes ikke dette språktrekket i det norske språket (Lundeby, 1965, s. 10). Navn uten artikkel blir dermed ofte regnet som eldre navnelaginger, for den bestemte formen er et yngre språktrekk enn ubestemt form (Helleland 1989, s. 144). Fremveksten av etterhengt artikkel i norske stedsnavn begynte i norrøn tid, rundt 1200-tallet, og har siden fått et solid fotfeste i Norge. Dermed har andelen stedsnavn uten artikkel sunket, mens andelen stedsnavn med etterhengt artikkel har blitt den dominerende kategorien (Særheim, 2018, s. 302-303).

De første skriftlige kildene der bestemt form er benyttet, er fra 1200-tallet (Særheim, 2018, s. 302-303). Deretter ble bestemt form mer og mer vanlig, og på 1700-tallet var den helt integrert i det norske språket (Helleland 1989, s. 144). I dag er bestemt form vanlig og utbredt. Botolv Helleland forklarer dette med at når bestemt form i terrengnavn er så utbredd i Norge i dag, kan dette ha sammenheng med at disse navnene ofte har funksjon som daglignavn, og at de dermed ikke har hatt støtte i skriftspråket og slik har blitt utsatt for et press mot ubestemt form (Helleland, 1989, s. 146). Andre forskere har også pekt på at bestemt form har et mer hverdagslig preg enn ubestemt form, og at dette derfor kan være en grunn til at bestemt form er den rådende formen i stedsnavn (Haslum, 2003, s. 55). Flere forskere har også begrunnet den utstrakte bruken av bestemt form i norske stedsnavn med *familiarity hypothesis*. Dette er en hypotese som hevder at vi bruker bestemt form om ting som er familiære. En kan tenke seg at ting man har en nær tilknytning til, som et vann, en åker eller andre ting man er nært lettere får bestemt form i hovedleddet (Haslum, 2003, s. 55).

Endringen fra utstrakt bruk av ubestemt form til bruk av bestemt form i stedsnavn har tatt tid. Dette innebærer at språket har utviklet seg. Denne endringen kunne skje fordi det også skjedde en endring i hele det nordiske området som innebar at etterhengt artikkel ble vanlig i nordiske språk generelt (Haslum 2003, s. 2). Slik har etterhvert andelen av artikkelløse stedsnavn i Norge sunket, mens andelen av navn med artikkel har økt. Språkene har slik blitt tilført mer morfologi. På andre områder har de nordiske språkene blitt tappet for morfologiske elementer. Slik har fremveksten av den bestemte etterhengte artikkelen ført til at det tidligere systemet uten artikkel i stedsnavn har brutt sammen. Stedsnavnmorfologien har dermed blitt mer komplisert og uryddig (Haslum, 2003, s. 37). Flere peker på at dette bryter med de mønstrene vi ser ellers – at språket forenkles (Lundeby, 1965, s. 12).

Det går, i forbindelse med inntoget til den bestemte artikkelen i norsk språk, et skille mellom gårdsnavn og terrengnavn. Ofte kan gårdsnavn og terrengnavn ligne veldig på hverandre. Gårdsnavnene kan bestå av hovedledd med grunnord som er naturnemner, og slik ligne veldig på naturnavn. Noen ganger kan de være så like at en må ha omgående kjennskap

til plassen for å vite om det er et gårdsnavn eller terrengnavn. Gårdsnavn og terrengnavn har veldig ulik utvikling, derfor må de ikke blandes. Etter at artikkelen kom inn i norsk språk har bestemt form blitt brukt mye i tale- og skriftspråket. Bestemt form ble også brukt i stedsnavn, selv om det ikke ser ut til å ha noen funksjon i stedsnavnene slik som i appellativene har, når det gjelder å kunne skille mellom kjent og ukjent informasjon. Det var ikke bare nylaginger som fikk bestemt form, men også gamle navn gikk fra ubestemt form til bestemt form. Gamle gårdsnavn ble imidlertid ikke endret. De fleste gårdsnavnene beholdt ubestemt form. Nylaginger kunne få bestemt form også blant gårdsnavnene. Bruken av bestemt og ubestemt form i gårdsnavn kan være et alderskriterium (Særheim, 2018, s. 303).

Når jeg i denne oppgaven skal undersøke artikkelvariasjon i stedsnavn fra Rogaland, gjelder undersøkelsen den største gruppen navn, terrengnavnene. Disse navnene har ikke fulgt samme utvikling som gårdsnavnene. Det er bakgrunnen for at det ikke ville vært formålstjenlig å ha med gårdsnavn i undersøkelsen.

3.2.3 Navn som ofte har ubestemt form

For å kunne svare på hvorfor noen stedsnavn får ubestemt form, må jeg avdekke mønstre i navnematerialet som sier noe om hvorfor noen navn står uten artikkel. Selv om det ikke finnes noen «regelbok» over hvilke navn som forekommer uten artikkel, og det varierer fra inventar til inventar hvilke typer navn som har ubestemt form, så finnes det noen tendenser og mønstre som sier noe om hvilke navn som ofte er uten bestemt artikkel.

Den første tendensen som kan nevnes, er at det er visse ord og sammensetninger der ubestemt form ser ut til å forekomme hyppigere enn i andre sammensetninger. Først og fremst gjelder dette grunnord der ubestemt form forekommer oftere enn i andre grunnord. Dette varierer fra stedsnavninventar til stedsnavninventar. Helleland (Helleland, 1989, s. 150) nevner blant annet at grunnord som *-stein* og *-skor* fra hans materiale ofte har ubestemt form. Særheim peker i sin studie fra Jærstrendene også på at ubestemt form spesielt er knyttet til visse hovedledd, og viser til at grunnord som *-haug*, *-stø* og *-nes* ofte har ubestemt form i hans materiale (Særheim, 2015, s. 28). I forbindelse med undersøkelse av grunnordene vil det også være interessant å studere utmerkingsleddet i stedsnavnene. Grunnen til dette er at det i tidligere studier (Haslum, 2003, s. 117) er funnet en sammenheng mellom ubestemt form og noen typer utmerkingsledd. Tendensen er at det i noen kategorier av utmerkingsledd er høyere forekomst av ubestemt form. Spesielt gjelder dette adjektiv og individnavn i den nevnte studien.

Sammensatte navn har ofte en fuge mellom hovedleddet og utmerkingsleddet. I undersøkelsene til Helleland (1989, s.150) avdekkes det en sammenheng mellom fugetype og ubestemt form. Han slo, i sitt inventar fra Vestlandet, fast at 90% av alle stedsnavnene med a-fuge i adjektiv i hankjønn er i ubestemt form. Videre viser han til at 90% av navnene med e-fuge i adjektiv i hunkjønn står i ubestemt form i fra enkelte områder i Telemark. I materialet fra de tidligere undersøkelsene jeg har gjort på Ombo, fant jeg navn i ubestemt form med både null-fuge, a-fuge, s-fuge og e-fuge, men det var utvilsomt høyest forekomst av ubestemt form med a-fuge eller null-fuge (Idsal, 2017).

Ofte finnes ubestemt form i stedsnavn der hovedleddet består av et sterkt substantiv. Altså et substantiv, ofte enstavelsesord, som ender på en konsonant eller en trykksterk vokal. Grunnord som *helle* f. og *bakke* m. har slik ingen oppføringer i ubestemt form i mitt materiale, kun i bestemt form. De aller fleste navnene i ubestemt form i mitt materiale ender på konsonant eller trykksterk vokal. Dette blir bekreftet av Haslums forskning på sterke og svake grunnord fra Vestlandet. Han påpeker at det omtrent ikke forekommer svake grunnord i ubestemt form i dette området (Haslum, 2003, s. 144).

At et navn har ubestemt form, vitner ofte om at navnet er gammelt. Dermed finner man en del navn i ubestemt form fordi navnene er gamle, og stammer fra en tid der ubestemt form i stedsnavn var vanligere. Dette er ingen absolutt regel, da noen navn kan ha ubestemt form fordi de er nylaginger (Særheim, 2015, s. 28).

I flere studier (blant annet Helleland, 1989, s. 149 og Særheim, 2015, s. 28) blir det også trukket frem at navn som går tilbake på oblik kasus har ubestemt form. Noen få terrengnavn går tilbake på oblik kasusform. Oblik kasusform betyr at navnet er utviklet av en annen kasus enn nominativ. Navn i oblik kasus kan regnes som svært gamle, i og med at kasusbruk går tilbake til tiden før år 1500, og den ubestemte formen henger igjen fra gammelt (Særheim, 2015, s. 28). Eksempel på navn fra Rogaland i oblik kasus er *Kråge*, *Okra*, *Haugabakka* og *Langabakka*. Dette er likevel en sjelden form, og det finnes ikke mange eksempler på oblik kasus i stedsnavninventar i Rogaland i dag.

Ingen av disse «reglene» er absolutte, og det virker som om fordelingen mellom ubestemt og bestemt form i materialet er komplisert, selv om det ser ut til å finnes mønstre og tendenser til hvilke navn som får ubestemt form.

Kapittel 4: Metode

Hvordan brukes den ubestemte formen i stedsnavn i Rogaland, og hvorfor finner vi bruk av ubestemt form i disse navnene? I oppgavens innledning stilte jeg to forskningsspørsmål for å finne svar på oppgavens problemstilling:

1. Hvilken bruk av artikkelløshet finner vi i sammensatte terrengnavn på Ombo sammenlignet med andre steder i Rogaland?
2. Hvorfor finner vi artikkelløshet i disse navnene?

I dette kapitlet vil jeg presentere denne oppgavens metodiske rammeverk. For å finne svar på de to forskningsspørsmålene jeg har presentert, valgte jeg blandet metode. Innledningsvis blir det gjort rede for blandet metode. Deretter følger referensielle avgrensningskriterier til det utvalget av stedsnavn som er valgt til oppgaven. Jeg vil også gjøre rede for hvilke områder som undersøkes i oppgaven og hvorfor disse er valgt, planlegging og gjennomføring av studien og hvilke kilder som er valgt og hvorfor akkurat disse er valgt. Til slutt vil jeg kommentere metodens validitet og reliabilitet.

4.1 Blandet metode

I og med at det er fremsatt to problemstillinger som fordrer ulik fremgangsmåte for å kunne besvares valgte jeg blandet metode til denne oppgaven. Den første problemstillingen krever kvantitativ metode. Artikkelvariasjon er et fenomen som lett kan observeres gjennom å studere navneinventar. Dermed vil en kvantitativ metode passe godt til denne problemstillingen. Til problemstilling nummer to vil det være naturlig med kvalitativ metode. Hvorfor vi finner artikkelløshet i noen av navnene, fordrer at kvalitative sider ved artikkelvariasjonen studeres.

Blandet metode er en type metode brukt i forskning der forskeren kombinerer elementer fra kvalitative og kvantitative undersøkelsesmetoder. Eksempel på dette kan være bruk av kvalitative og kvantitative synspunkter, datasamling, analyse, teknikker og lignende. Dette gjøres med det formål å få en mer bredde og dybde i studien. (Johnson, Onwuegbuzie og Turner, 2007, s. 123) Forskjellige typer data gir oss ulike typer informasjon: åpne data i kvalitative studier og lukkede data i kvantitative studier. Begge metodene har sine styrker og svakheter, og ved å blande disse kan en kombinere styrkene deres for å utvikle en større

forståelse av forskningsspørsmålet (Creswell og Creswell, 2018, s. 213). I min oppgave vil det være viktig å samle inn både kvantitative data, men også kvalitative data for å kunne svare på problemstillingen.

John W. Creswell og J. David Creswell påpeker at: «The core assumption of this form of inquiry is that the integration of qualitative and quantitative data yields additional insight beyond the information provided by either the quantitative or qualitative data alone» (Creswell og Creswell, 2018, s. 4). I og med at jeg skal utforske både kvalitative og kvantitative sider ved bestemt og ubestemt form i stedsnavn i Rogaland, vil blandet metode være et godt valg for denne oppgaven.

Kvantitativ metode

I denne oppgaven skal jeg undersøke variasjon i artikkelbruk i stedsnavn i Rogaland. Siden det innebærer å undersøke navneinventar for å se etter mønster i materialet, har jeg valgt en kvantitativ tilnærming til den første problemstillingen min. Formålet med en kvantitativ undersøkelse er å teste en hypotese, altså finne ut om de hypotesene som ble fremstilt i kapittel 1 stemmer overens med de dataene som finnes. Kvantitativ metode egner seg godt når et stort datamateriale skal undersøkes, slik som i denne oppgaven (Jacobsen, 2015, s. 125).

Hensikten med kvantitativ metode er å få inn informasjon som lett kan systematiseres. På den måten kan de lett legges inn på datamaskin i standardisert form slik at en kan analysere mange enheter samlet (Jacobsen, 2015, s. 251). Dette vil være nyttig for å kunne se mønstre i datamaterialet av stedsnavn som skal undersøkes.

For å samle inn navnene har jeg valgt dypinnsamling av navn gjennom å granske navneinventar fra fire ulike steder. En dypinnsamling innebærer at jeg samler inn alle navn fra de aktuelle stedsnavninventarene for deretter å studere disse. En nærmere beskrivelse av fremgangsmåten for innsamling av kvantitative data følger nedenfor.

Kvalitativ metode

Den andre problemstillingen «Hvorfor finner vi artikkelløshet i disse navnene?» krever en annen metode enn kartleggingen av artikkelvariasjonen i den første problemstillingen. Jeg skal undersøke ulike grunner til at noen navn får ubestemt form, og dette innebærer at jeg også må gjennomføre kvalitative undersøkelser for å finne mulige svar på problemstillingen min.

Kvalitativ metode egner seg godt når en ønsker stor nyanserikdom i materialet som skal samles inn. Ifølge Jacobsen er en kvalitativ studie «[...] som regel intensiv (få enheter) der data samles inn som ord. (Jacobsen, 2015, s. 145) Videre påpeker han at noen aspekter ved virkeligheten er for komplekse til å kunne reduseres til tall, og at man derfor må samle inn dataene i form av ord. På denne måten åpnes det for en større nyanserikdom (Jacobsen, 2015, s. 24). I mitt forskningsprosjekt vil nyanserikdom være nødvendig for å svare på problemstilling nummer to. Svaret på denne problemstillingen kan ikke reduseres til tall, og det vil derfor være hensiktsmessig å samle inn dataene som ord.

Forskningsprosjektets andre problemstilling dreier seg om å finne ut hvorfor vi finner artikkelløshet i noen navn. For å kunne svare på denne problemstillingen har jeg valgt dokumentundersøkelse som metode. Denne innsamlingsmetoden innebærer grundig undersøkelse av dokumenter for å finne aktuelle data til oppgaven. Nøyaktig fremgangsmåte vil bli gjort rede for under delkapittel 4.5: gjennomføring av datainnsamlingen.

4.2 Valg av forskningsområde

Den språklige variasjonen jeg ønsker å undersøke er sammensatte terrengnavn i ubestemt form. Det vil være nødvendig å avgrense hvilke navn som skal undersøkes i denne oppgaven, og hvilke navn som må holdes utenfor oppgaven. Det vil være noen navn som jeg ikke kan ha med i oppgaven av forskjellige grunner. Nedenfor er de referensielle avgrensningene og de språkstrukturelle betingelsene for valg av navn som skal være med i oppgaven skissert opp. Dette forskningsprosjektet tar sikte på å undersøke det navnetilfanget som viser størst forskjeller geografisk, og det er sammensatte terrengnavn (Haslum, 2003, s. 85).

4.2.1 Referensielle avgrensninger for valg av navn

Det finnes referensielle betingelser for valg av navn som jeg er nødt til å ta hensyn til. I denne oppgaven velger jeg å holde navn på bosteder utenfor oppgaven. Dette er for eksempel navn på gardsbruk, husmannsplasser eller annen bebyggelse. Jeg utelater også navn på veier. Noen ganger kan det være vanskelig å gjøre et slikt skille. Dette kommer av at noen navn både kan være navn på en naturlokalitet og kulturlokalitet i samme område. Mange gardsnavn har ofte ubestemt form, men disse vil ikke være relevante for denne oppgaven (Haslum, 2003, s. 86). Grunnen til dette er at selv om mange av gardsnavnene har ubestemt form så skiller de seg klart fra resten av navnetilfanget (Helleland, 1989, s. 148).

4.2.2 Språkstrukturelle betingelser for valg av navn

Det finnes språkstrukturelle betingelser for navnene som blir valgt ut til denne oppgaven. Grunner for å ekskludere navn kan være at de ikke utviser artikkelvariasjon, at de ikke er representative eller at de er avvikende eller unormale (Haslum, 2003: 86).

Liste over språkstrukturelle avgrensninger

1. Usammensatte navn (simplicia) tas ikke med i oppgaven.

Dette er navn av typen *Myra, Vollen, Vika*.

2. Navn i flertall (plural) tas ikke med i oppgaven.

Dette er navn som *Apalsteinane, Hodnemarkene, Klauvsteinane*.

3. Navn som avviker fra normalen, tas ikke med i oppgaven. Dette gjelder leksikalske, morfologiske, syntaktiske og denotasjonsmessige avvik.

a) Leksikalske avvik

Dette er navn med hovedledd som ligner gards- støls- eller andre bosettingsnavn. Det gjelder navn med hovedledd *bu, by/bø, gard, heim, hus, land, plass, rud, set, seter, stad, støl, torp, tuft, tun, tveit, vang* og *vin*. I tillegg gjelder dette navnesemantisk enledda navn. Dette er navn som *Firkanten* og *Samslåtta*. Det gjelder også navn uten grunnord, som *Kalvaspranget*, der hovedleddet er handlingsbeskrivende, og ikke terrengbeskrivende.

b) Morfologiske og syntaktiske avvik

Under morfologiske avvik regnes navn som *Nord i hagen, Grøne bakken, Den store steinen* og andre løse sammensetninger. I tillegg til stivna dativformer som *Haugabakka*. Grunnen til at stivna dativsformer tas bort er at det finnes så få tilfeller av det i materialet at det blir regnet som et avvik. Eksempel på syntaktiske avvik er *Lunden Grøn* og *Bekkemellom*.

c) Denotasjonsmessige avvik

Denotasjonsmessige avvik vil si navn på bygninger eller andre ting som opprinnelig ikke var navn på et sted. Eksempel på dette er stedsnavnene: *Indrestølen* og *Murhuset*.

4. Retoriske navnedanninger som sammenligningsnavn og metaforiske oppkallinger tas ikke med i oppgaven. Eksempel på metaforiske oppkallingsnavn er *Atlanteren*, *Kanada* og *Kongsriket*. Eksempel på sammenligningsnavn er *Prestastolen* og *Jomfrua*.

5. Nøytraliserte former tas ikke med i oppgaven. I vestlandske dialekter er det liten eller ingen forskjell i uttale mellom ubestemt form og bestemt form i noen tilfeller. Da blir det vanskelig å skille mellom bestemt og ubestemt form. Et eksempel på dette er nøytrumsordet *-leitet*, som blir brukt i *Åsleitet* og *Jonnaleitet*.

(Haslum, 2003, s. 110-113)

4.3 Områder som skal undersøkes og hvorfor disse er interessante

Oppgaven omhandler artikkelvariasjon i Rogaland, med Ombo som fokusområde. For å undersøke artikkelvariasjonen må jeg sammenligne flere inventar. Det er valgt ut fire stedsnavninventar som skal granskes. Områdene er valgt for å få et representativt utvalgt til analysedelen. Jeg har valgt to områder sør i Rogaland, Heskestad og Klepp, og et område nord i Rogaland, Suldal. Disse områdene er valgt fordi de har god geografisk spredning. Slik vil jeg kunne utforske fenomenet artikkelvariasjon i stedsnavninventar fra flere områder i Rogaland for å få en mest mulig korrekt måling. Dette er områder som er lite utforsket med tanke på artikkelvariasjon, og det vil derfor være relevant og interessant å undersøke variasjon i bruk av ubestemt og bestemt form i stedsnavn i dette området.

Ombo er valgt som referanseområde. Dette er et område der det tidligere er gjort lite forskning på stedsnavn, og ikke noen forskning på artikkelvariasjon i stedsnavn.

4.4 Planlegging for innsamling av data

For å samle inn navnene jeg trengte til undersøkelsen tok jeg utgangspunkt i fire stedsnavnsinventar. Jeg valgte meg ut fire hovedfagsoppgaver, bøker og arkivmateriale med en spredning over hele Rogaland for å få et mest riktig resultat i forhold til problemstillingen.

Bøkene og hovedfagsoppgavene fikk jeg tilgang til gjennom biblioteket på Universitetet i Stavanger, mens arkivmaterialet måtte jeg hente ut fra Stedsnavnarkivet ved Universitetet i Stavanger.

4.5 Gjennomføring av datainnsamlingen

Jeg brukte ulike metoder for å samle inn data til denne oppgaven. Jeg brukte både dypinnsamling av navn for de kvantitative undersøkelsene og dokumentundersøkelse for å samle inn kvalitative data. Nedenfor vil jeg beskrive hvordan jeg gjennomførte datainnsamlingen av stedsnavn og dokumentundersøkelsen.

For å samle inn de kvantitative dataene brukte jeg metoden dypinnsamling av stedsnavn. Jeg gikk gjennom de fire ulike listene og fant navn som var i ubestemt form. Disse navnene skrev jeg ned i lister i dataprogrammet Excel. Excel er et dataprogram som inneholder regneark for å kunne samle inn store mengder tall eller data. Ved hjelp av Excel fikk jeg både samlet inn stedsnavnene i ubestemt form, slik at jeg hadde de samlet på ett sted, men også regnet ut prosenter. Excel egner seg godt til å samle inn data på denne måten. For å kunne måle hvor mange navn som var i ubestemt form i materialet, var det viktig å få samlet inn alle dataene for så å telle antall navn i ubestemt form. Slik kunne jeg finne ut hvor mange prosent av navnene som var i ubestemt form i de ulike inventarene.

I listene fra Ombo valgte jeg å følge samme metode for innsamling, men i tillegg til å skrive ned alle navnene i ubestemt form, valgte jeg å skrive ned alle navnene fra inventaret. I tillegg skrev jeg ned uttaleform. Dette gjorde jeg fordi Ombo var referanseområdet, og det inventaret som jeg skulle gå mest nøye gjennom.

For å samle inn de kvalitative dataene brukte jeg dokumentundersøkelse som metode. Dokumentundersøkelse er en metode der en samler inn og gransker dokumenter. Dette betyr at en samler inn dokumenter og undersøkelser som er nedtegnet eller samlet inn av andre. (Jacobsen, 2015, s. 170) I denne oppgaven har jeg samlet inn og gransket dokumenter for å finne mer ut om artikkelvariasjon i Rogaland. Det finnes lite eksisterende forskning på emnet artikkelvariasjon i Norge. Det vil si, en del forskere nevner artikkelvariasjon i sin forskning, men det er ikke artikkelvariasjon forskningen deres i hovedsak dreier seg om. Slik blir mye av forskningen som finnes om artikkelvariasjon, mer som observasjoner av fenomenet å regne. Dette betyr at det har vært viktig å finne mange slike observasjoner av fenomenet i flere ulike dokumenter. Mange av dem som nevner artikkelvariasjon i sin forskning har også nevnt ulike sider ved artikkelvariasjonen som er viktig for å kunne se emnet fra flere synsvinkler. Vidar

Haslums doktorgradsavhandling har vært særs viktig for den kvalitative datainnsamlingen da han er en av få i Norge som har forsket konkret på artikkelvariasjon i norske stedsnavn. Dermed har jeg gransket hans avhandling nøye.

4.6 Kilder

For å undersøke bruk av ubestemt form i stedsnavn fra Rogaland har jeg valgt ut fire områder som danner grunnlaget for studien. Jeg har valgt å analysere fire stedsnavninventar, ett fra hvert av stedene, Heskestad, Klepp, Ombo og Midtre Suldal. Kildene jeg har brukt er to hovedfagsoppgaver, en fra Heskestad (Skjerpe, 1978) og en fra Midtre Suldal (Steinbru, 1987), en innsamling fra Klepp (Særheim, 1980) og innsamlinger av stedsnavn fra Ombo (Stedsnavnarkivet ved Universitetet i Stavanger). For å kunne undersøke fenomenet artikkelvariasjon er jeg avhengig av gode kilder. Noen grunnleggende krav til kildene må fastsettes, og i og med at jeg skal bruke både kvalitative og kvantitative undersøkelser, må noen krav til kildene brukt i begge deler settes.

Kvalitative krav

Når jeg i denne oppgaven skal undersøke artikkelvariasjon i ulike stedsnavninventar i Rogaland, og sammenligne disse, er jeg avhengig av kilder som inneholder stedsnavninventar som er representative for min oppgave. Disse kravene er skissert her. For det første må kilden inneholde dypinnsamlet terrengnavn. Deretter må kilden ha en morfologisk normering som stemmer overens med talemålet der inventaret stammer fra. Til slutt må kildens navneinventar ha en klar geografisk avgrensning (Haslum, 2003, s. 92). Disse kravene må tilfredsstilles i de kildene jeg har valgt. Kildene som er valgt til denne oppgaven inneholder dypinnsamlinger av stedsnavn, den geografiske avgrensningen til inventaret er kjent og navnenormeringen har en morfologi som samsvarer med talemålet.

Likevel er det én utfordring at en av de fire kildene jeg har valgt som grunnlag for studien, ikke har med lokal uttale skrevet ned fonetisk. I oppgaven «Stadnamn i Midtre Suldal» har forfatteren av oppgaven valgt å kun normere navnene etter uttale. Dette bryter ikke med kravene, fordi navnene er skrevet ned normert etter uttale, men gjør det utfordrende å kunne gjøre egne vurderinger av stedsnavnene basert på uttale.

Kildene jeg bruker er noenlunde samtidige. Stedsnavnene fra Ombo ble samlet inn i 1983-1991, innsamlingen fra Klepp er fra 1980, hovedfagsoppgaven fra Heskestad er fra 1978

og hovedfagsoppgaven fra Midtre Suldal er fra 1987. Alle stedsnavnene bruk i denne oppgaven er samlet inn innenfor en periode på 13 år. Dette betyr at forholdene ligger til rette for å få til en synkron undersøkelse av stedsnavnene. Det som bestemmer hvor stort sprik en kan ha i alder i ulike kilder i en synkron studie er hvor langsomt eller hurtig studieobjektet endres (Haslum, 2003, s. 93). Språkendringer i navn er en sakte prosess, og dermed er det helt greit å ha et spenn i kildene på 13 år.

Kvantitative krav

For å få et tall på artikkelvariasjonen i Rogaland, og se hvordan den er representert i de ulike stedsnavninventarene, må jeg gjennomføre en kvantitativ undersøkelse av fenomenet. I min fordypningsoppgave fra 2017 brukte jeg et inventar på rundt 100 navn (Idsal, 2017). Dette var for lite til at resultatene kunne brukes universelt eller ha overføringsverdi. I og med at det var et så lite inventar ble resultatet heller ikke helt representativt for området det var samlet inn fra. Derfor vil det i denne oppgaven være viktig å ha en viss størrelse på inventarene som skal undersøkes. Inventarene i denne undersøkelsen har mellom 1200 og 3100 navn. Dermed undersøkes betydelig flere navn i denne oppgaven, og med inventar i størrelsen 1200-3100 navn blir resultatet gyldig og representativt for området.

4.6.1 Feilkilder

Det er viktig å ta høyde for feilkilder når en samler inn stedsnavn. Slike feil i målingene kan føre til feil resultat av undersøkelsene som er gjennomført. Bakgrunnen for feilkilder kan for eksempel være at opplysninger om stedsnavnene enten kommer fra én enkelt informant eller at informasjonen om navnene har gått gjennom mange ledd. Det må også nevnes at ikke alle stedsnavnene jeg har samlet inn er skrevet ned både i normert form og med lydskrift (uttaleform). Dette har ført til at noen navn, spesielt de med nøytrale former kan være vanskelige å plassere. Likevel gjelder dette såpass få navn at det ikke vil ha stor betydning i undersøkelsen. Og da uttaleform ikke er det jeg primært undersøker, velger jeg å bruke disse kildene. Jeg har gjort flere grep for å hindre feilkilder i denne oppgaven, nedenfor vil jeg gå gjennom disse.

Når en samler inn stedsnavn bør en være obs på ulike feilkilder. Det er viktig å vurdere hvordan forskerne bak de ulike studiene jeg har tatt utgangspunkt i, har gjennomført sine undersøkelser, og om disse passer med mine kriterier. For å hindre feilkilder har jeg brukt fire

kilder til stedsnavnene som er utført av anerkjente forskere i anerkjente prosjekter. Slik vet jeg at forskerne har brukt en tilnærmet felles standard for innsamling av stedsnavn. *Stadnamn i Klepp* er samlet inn av språkforskeren Inge Særheim. *Stadnamn frå Midtre Suldal* av Kjell Erik Steinbru og *Noko om stadnamn fra Heskestad i Dalane* av Jon Magne Skjerpe er to hovedfagsoppgaver. Dette er vitenskapelige undersøkelser gjennomført av hovedfagsstudenter med veiledning fra fagfolk. En burde dermed kunne stole på disse kildene. Navnene fra Ombo, er samlet inn med lokale informanter i regi av Rogalandsforskning. Det er lokale folk, uten formell utdanning innen språkforskning, som har samlet inn og skrevet ned navnene. Slik kan det ha skjedd feilregistreringer og dobbeltregistreringer, og listene kan slik være en feilkilde. Informantene har blitt instruert i å skrive ned navnene så lik uttaleformen så mulig, og det er også gjort taleopptak av navnene. Listene er i etterkant analysert av fagfolk. I tillegg har jeg sjekket noen av navnelistene med en lokal innbygger for å dobbeltsjekke at listene stemmer. Jeg har selv også gått gjennom listene med navn samlet inn fra Ombo og luket ut dobbeltregistreringer. Dermed er jeg så sikker som mulig på at listene stemmer og at de ikke er feilkilder.

4.7 Artikkelvariasjonens målbarhet

Artikkelvariasjonens målbarhet er sentral for å kunne beskrive de inventarene som er undersøkt. Hvor målbar artikkelvariasjonen er avhenger av hvor stø artikkelbruken er i det enkelte inventar er, og hvor pålitelige målinger jeg kan gjennomføre (Haslum, 2003, s. 100). Dette innebærer å se på hvordan jeg kan velge ut og undersøke inventar for å få et mest mulig korrekt resultat.

4.7.1 Støhet

Med *støhet* menes hvor stor del av stedsnavnene i et inventar som har en konsekvent definitivform. *Ustøhet* er en term brukt om navn i stedsnavninventar som har flere registreringer av samme stedsnavn i forskjellige former, også kalt dobbeltformer (Haslum, 2003, s. 100). For å finne ut av dette må jeg bygge på mine egne erfaringer og den informasjonen om ustøhet i inventarene som de kildene jeg har brukt gir.

En utfordring er at mange stedsnavn fra innsamlinger er nedskrevet med kun én informant til navnet. Dette gjør at en del av den ustøheten i artikkelbruk i stedsnavn muligens kan være tilslørt (Haslum, 2003, s. 104). Fra innsamlingene på Ombo er det snakk om nettopp én informant fra hver plass. Likevel vil jeg ta som forbehold at informantene er mennesker som

har levd sitt liv på Ombo, og som har brukt disse navnene i sin dagligtale. Dermed legger jeg til grunn at informantene er sikre på hvordan disse stedsnavnene uttales.

I Heskestad-inventaret, Midtre Suldal-inventaret og inventaret fra Klepp er det stort sett også én informant til hvert av stedsnavnene. Dette betyr at en kan risikere å ha det samme problemet med disse inventarene. På samme måte som jeg la til grunn at informantene fra Ombo har brukt stedsnavnene i sin daglige tale og er kjent med de lokale navnene, legger jeg til grunn for inventarene fra Heskestad, Midtre Suldal og Klepp at i og med at de alle er vitenskapelige publikasjoner, så vil graden av ustøhet være lav.

Stedsnavn i faglige publikasjoner, slike som denne oppgaven bygger på, forutsettes å bygge på normert uttale av de stedsnavnene den behandler, dermed kan en forvente at ustø artikkelbruk vil kommenteres dersom det forekommer i stor grad (Haslum, 2003, s. 100)

4.7.2 Gyldighet og pålitelighet

Det stilles krav til gyldighet og pålitelighet ved alle vitenskapelige undersøkelser. For å sikre en undersøkelses gyldighet og pålitelighet nevner Jacobsen (Jacobsen, 2015, s. 16) to krav som må tilfredsstilles:

1. Empirien må være gyldig og relevant. Dette betyr at den empirien som samles inn faktisk gir oss svar på de forskningsspørsmålene som er stilt. Undersøkelsen må ha både intern og ekstern gyldighet. Intern gyldighet handler om vi har dekning i empirien for de konklusjonene som trekkes. Ekstern gyldighet handler om resultatene funnet i undersøkelsen også kan være gyldige i andre sammenhenger.
2. Empirien må være pålitelig og troverdig. Dette betyr at undersøkelsen må være til å stole på.

Slik vil forskningsoppleggets metode virke inn på gyldigheten og påliteligheten til resultatene. Det er slik viktig at jeg som forsker er åpen om forskningsprosessen og hvordan jeg har gått frem, for å styrke prosjektets eksterne gyldighet. Slik vil det kunne være mulig for andre ved senere anledninger å bruke funn fra dette forskningsprosjektet til nye prosjekt.

For å styrke prosjektets pålitelighet og troverdighet må undersøkelsen være til å stole på. Den må vekke tillit. Gjennom ulike datainnsamlingsmetoder får en ulike undersøkelseeffekter. Mitt forskningsopplegg har brukt dypinnsamling av stedsnavn og dokumentundersøkelse som forskningsmetode. Gjennom dypinnsamling av navn har jeg undersøkt forholdene mellom antall stedsnavn innsamlet og antall stedsnavn i ubestemt form.

Her er det avgjørende for påliteligheten om innsamleren som har samlet inn stedsnavnene, har skrevet de ned korrekt, har fått tak i korrekte opplysninger og om registreringen er rett gjennomført. Ofte er mange navn i stedsnavnsamlinger skrevet ned ved hjelp av en enkelt informant, og slik spiller informantens kognisjon og persepsjon en stor rolle. (Haslum, 2003, s. 104) Dette må tas hensyn til i forskningsprosjektet, og på bakgrunn av dette er valg av stedsnavninventar som er pålitelig viktig. Videre har jeg gjennom dokumentundersøkelse kombinert med egne undersøkelser målt hvorfor noen navn har ubestemt form. Dermed er det særs viktig at jeg finner gode dokumenter og kilder jeg kan granske. Mens intervju og observasjoner baserer seg på at forskeren er den som samler inn data, vil dokumentundersøkelse basere seg på noen andres funn. Dokumentundersøkelse innebærer bruk av sekundærdata. Dermed er det viktig å passe på at det ikke oppstår et misforhold mellom den informasjonen en vil benytte, og det den skal benyttes til (Jacobsen, 2015, s. 171). I min oppgave vil det være viktig å tenke over at forskeren som produserte de kildene jeg bruker, kan ha hatt andre formål med sin studie, enn det jeg har med min. Dermed kan en slik metode og datainnsamling være begrensende. Slik blir et grunnleggende spørsmål i alle dokumentundersøkelser om en kan stole på de kildene en har. Ved bruk av primærdata har forskeren en viss kontroll over de dataene som samles inn og forholdene rundt dette, mens ved bruk av sekundærdata har man ikke denne kontrollen (Jacobsen, 2015, s. 171). Mine viktigste sekundærkilder er skrevet av forskere. Doktorgradsavhandlingen til Vidar Haslum undersøker også i stor grad en del av den variasjonen jeg ønsker å undersøke. Derfor mener jeg at disse kildene er til å stole på.

4.8 Mulige begrensninger ved metoden

Jeg bygger i dette forskningsprosjektet på fire stedsnavninventar som danner et grunnlag for en analyse av hvilken bruk av artikkelløshet som forekommer i sammensatte terrengnavn på Ombo, sammenlignet med andre steder i Rogaland, og hvorfor vi finner artikkelløshet i disse navnene. Disse fire blir slik representantene for hvert sitt område i Rogaland.

Ved at jeg har valgt fire forskjellige navneinventar registrert og analysert av ulike forskere, er det nødvendig at de kildene som er brukt i oppgaven bygger på den nedarvede lokale uttalen der de morfologiske formene er upåvirket av eventuelle skriftformer (Haslum, 2003, s. 99).

Samtidig åpner den store datamengden i denne oppgaven for både mulige feilregistreringer og dobbeltregistreringer. På den andre siden trengs store datamengder for at resultatet skal kunne være representativt for artikkelvariasjon i Rogaland.

Artikkelløse stedsnavn i Rogaland

Den største mulige begrensningen ved metoden er at alle navnene fra Ombo er samlet inn av ufaglærte lokale folk. Dette fører blant annet til mulige begrensninger i materialet som er samlet inn fra Ombo, fordi materialet ikke er samlet inn av en forsker. På en annen side er materialet sjekket både av forskere fra Rogalandforskning, og av meg. Jeg har også sjekket noe av materialet i lag med en innbygger fra øya, og disse listene stemmer.

Kapittel 5: Artikkelvariasjonen i et inventar. Ombo i Ryfylke.

Denne studien tar utgangspunkt i stedsnavninventar fra Ombo i Ryfylke. Fra Ombo er det tidligere samlet inn stedsnavninventar fra alle gårdene på øya, og det er disse som danner grunnlaget for stedsnavnforskningen som er gjort på Ombo i denne oppgaven. Navnene er hentet fra stedsnavnarkivet ved Universitetet i Stavanger, som også omfatter navn samlet inn av Rogalandsforskning, som på 80-tallet gikk i gang med et stedsnavnprosjekt på Ombo.

Ombo ligger rett ved kjerneområdet i Rogaland, og det er samlet inn ca. 1260 navn fra øya. Det er interessant å undersøke hvor mange navn som er i ubestemt form, da tidligere undersøkelser viser at selv om Ombo ligger i nærheten av kjerneområdet i Rogaland, så er andelen navn i ubestemt form ikke spesielt høy (Idsal, 2017, s. 18).

I metodekapittelet skisserte jeg opp en metode for å undersøke de ulike stedsnavninventarene. Denne metoden vil jeg nå anvende på hovedområdet mitt, Ombo. Mitt første steg vil være å presentere hvordan jeg har gått frem for å måle artikkelvariasjonen (forholdet mellom bestemt og ubestemt form i stedsnavn) på Ombo. Som forklart i metoddelen finnes det flere språkstrukturelle og referensielle betingelser for valg av navn, og disse vil brukes for å sile bort navn som ikke er relevante for oppgaven. Registreringsarbeidet av stedsnavnene som er relevante for oppgaven ble gjort elektronisk og samlet inn i skjema som kommenterte normert form, uttaleform og om navnet var relevant, om det var i ubestemt form eller om det ikke skulle tas med i oppgaven. Slik avgrenset jeg oppgaven ved å ta bort de navnene som ikke var relevante.

5.1 Om Ombo

Ombo er en øy som ligger i Boknafjorden i Rogaland. Øya er den største i Ryfylke, og den er delt mellom Hjelmeland- og Finnøy kommuner. Naturmessig er øya preget av bratte fjellsider og høye stup, noe som også preger stedsnavnene på Ombo. Spesielt er grunnordet *-haug* svært ofte brukt i stedsnavn på øya. Ombo er grovt sett delt inn i gårdsbruk med tilhørende utmark, administrative bygninger som kirke og skole, noen få boliger og hytter. Tidligere levde ombobuen i stor grad av fiske og gårdsbruk og dette viser også igjen i stedsnavnene. Målføret på Ombo, ombomålet, er en del av dialektene i ytre Ryfylke.

Ombomålet holder på -r i ubestemt form flertall av substantiv. Dette skiller dialekten fra noen av de sørligere dialektene som Jær-målet, der -r har falt bort (Sandvik, 1979, s. 19).

Man finner også -å-endelse i bestemt form entall av hunkjønnsst substantiv. Dette viser igjen i stedsnavnene på Ombo: *Hellerdalsmyra* /^hhidlersda:lmy:rå/. Dialekten har både segmentering og differensiering, som er vanlig for Ryfylke-dialektene. Eksempel på dette finnes i stedsnavnene *Brunaffjellet* /^{bru}:nafjedle/ og *Kvernhusegra* /^kvednhu:se:grå/. I ombomålet finner man også en utvikling i konsonantsambandet fra nn til dn. Eksempel på dette fra stedsnavnene på øya er *Den store steinen* /^{den} ^{sto}:re ^{steid}n. Ombo ligger midt i a-målsområdet og har dermed a-endelse i svake verb. Øya ligger også i området der lenisering står sterkt. Dette betyr at de ustemte konsonantene p, t og k blir uttalt som stemte konsonanter b, d og g etter lang vokal. Det finnes ulike eksempler på lenisering i stedsnavnene på Ombo: *Storågeren* /^{sto}:rå:geren/ og *Kvernhusegra* /^kvednhu:se:grå/ (Sandvik, 1979).

5.2 Kulturnavn

I første omgang tok jeg bort alle kulturnavnene. Det vil si navn på gardar og bosetninger, og navn på alt som er menneskeskapt (administrative senter, hus osv.). I denne kategorien valgte jeg også å ta bort alle navn med grunnord *-vei*. Jeg har valgt å ikke ta det med fordi det faller inn under det som er menneskeskapt. Ola Stemshaug har også kategorisert *-vei* m. som kulturnavn (Stemshaug, 1985, s. 13). Det samme har Statens kartverk. De kategoriserer *-vei* m. som en del av samferdsel (navn på broer, brygger, kai og lignende), og omtaler navn med *-vei* som hovedledd som kulturobjekter (Statens kartverk, 2006, s. 11, 26). Likevel ser jeg at det ikke er alle som bruker den samme inndelingen, og som regner med grunnord *-vei* i sine oppgaver.

Grunnen til at kulturnavnene holdes utenfor oppgaven er først og fremst fordi det er terrengnavn som skal undersøkes i denne oppgaven, og fordi gards- og bostedsnavn ofte er avvikende eller følger andre mønster enn det terrengnavnene gjør. Dermed vil det bli feil å ha de med i undersøkelsen. Dette gjelder navn med hovedledd *-land*, *stad*, *bø* og *støl* blant andre (Haslum, 2003, s. 86). På Ombo var det få gards- og bostedsnavn i navneinventarene som var samlet inn, men spesielt gamle stølsnavn og navn på veier ble tatt bort.

5.3 Usammensatte navn (simplicia)

Tidligere forskning nevner at det ikke forekommer artikkelvariasjon blant usammensatte terrengnavn (jf. kapittel 3). Dermed blir denne kategorien holdt utenfor oppgaven. Dette fordi usammensatte stedsnavn i teorien ikke har den morfologiske variasjonen jeg ser etter og

undersøker i denne oppgaven. I materialet er det registrert 235 tilfeller av usammensatte stedsnavn. Dette gjelder både usammensatte stedsnavn i singular og plural.

Selv om det er uvanlig med ubestemt form i usammensatte terrengnavn forekommer dette i noen sjeldne tilfeller. Det interessante er at det finnes eksempel på usammensatte terrengnavn som står i ubestemt form på Ombo, men dette er unntaket, ikke regelen. Navnene *Benk*, *Nov*, *Skor* og *Dal* er alle fra det innsamlede materiale fra Ombo, og har ikke etterhengt artikkel og er dermed i ubestemt form. *Benk* går igjen flere ganger. Blant de usammensatte stedsnavnene er ubestemt form veldig sjeldent. Det er så sjeldent at det blir regnet som avvik, og derfor tas det ikke med i undersøkelsen. Likevel er det et interessant fenomen, som inviterer til videre forskning ved en senere anledning. *Benk* er navnet på en fjellformasjon som ser ut som en stor benk. *Nov* er et fjell som stikker ut som et hjørne. Fra gammelt ble gjerne hushjørnene kalt for nover, og slik er *Nov* i dette tilfellet et oppkallingsnavn. *Skor* er navnet på en dal på gården *Skår*. Navnet *Dal* fra Tuftene er litt usikkert. Med all sannsynlighet er det navnet på en dal på gården. Det kan også diskuteres om *Dal* reelt sett er i ubestemt form. Grunnen til dette er at det i dialektene i området er en del navn som får nøytralisert form. Det vil si at det i praksis er veldig vanskelig å skille mellom ubestemt form og bestemt form i disse navnene. Når en ser på den nedarvede uttalemåten skrives *Dal* slik: /da:l/, mens den nedarvede uttalemåten til *Dalen* er /'da:l,n/. Dette skille mellom uttaleformene finner jeg gjennomført i alle navnene med hovedledd *-dal* m. Slik ser det ikke ut til at *-dal* er nøytralisert i dialekten, og at *Dal* dermed virkelig står i ubestemt form.

5.4 Navn som avviker fra normalen

Fire typer navn som avviker fra normalen blir holdt utenfor denne oppgaven. Dette gjelder leksikalske, morfologiske og denotasjonsmessige avvik. Disse navnetypene representerer avvik og passer ikke med det vanlige navnedanningsmønsteret, noe som gjør at de ikke kan tas med i oppgaven.

a) Leksikalske avvik

Leksikalske avvik gjelder de navnene som har hovedledd som ligner gards- støls- eller andre bosettingsnavn. Dette er navn som opprinnelig er navn på objekter ute i terrenget, men der innholdet vitner om bosted. I tillegg gjelder det navnesemantisk enledda navn og navn uten grunnord (Haslum, 2003, s. 110-111).

På Ombo finnes flere eksempel på navn som har hovedledd som ligner gards-, støls- eller andre bosettingsnavn. Ettersom navnene kan vise til både bosetning og terreng, kan det i noen tilfeller være vanskelig å skille dem ut. Derfor tas alle navn i denne kategorien bort. Blant annet gjelder dette *Gunnstøl* som ligger på Seltveit. I utgangspunktet skal alle *-støls*-navn tas bort på grunn av grunnordet som viser til bosetning eller at det kan ha vært en melkeplass. I dette tilfelle viser ikke *-støl* til bosetning eller noen form for stølsaktivitet. *Gunnstøl* er et navn på en badeplass, og det har aldri vært en støl der, men på grunn av det bostedsaktige navnet tas det ikke med. I tillegg regnes ikke navn med grunnord *-stad* eller *-plass*. Dette på grunn av den store likheten mellom disse grunnordene og bostedsnavn (Haslum, 2003, s. 111). Fra materialet på Ombo gjelder dette blant annet navnet *Danseplassen*.

I tillegg gjelder denne kategorien for navnesemantisk enledda navn. Det vil si navn som *Kvernhuset*, *Firkanten* eller *Oppkomma*, som alle finnes i materialet fra Ombo. Disse navnene er dannet av sammensatte appellativer, men semantisk er de enledda. Derfor tas de ikke med (Haslum, 2003, s. 111).

Under leksikalske avvik regnes også navn uten grunnord eller navn med tvilsomme grunnord. Dette er blant annet navn der hovedleddet ikke er terrengbeskrivende, men handlingsbeskrivende (Haslum, 2003, s. 111). Et eksempel på dette fra Ombo er *Gamlagrava*.

b) Morfologiske og syntaktiske avvik

Denne kategorien avgrenses ved å ta bort navn som har avvik i morfologi eller syntaks. Som oftest gjelder det i navn som uttales med flere ord, som for eksempel *Nord i hagen* eller *Lunden grøn*. Navnene i denne kategorien skiller seg såpass ut fra resten av navnematerialet at de ikke er spesielt vanskelig å skille ut.

c) Denotasjonsmessige avvik

Denotasjonsmessige avvik er navn på bygninger, installasjoner eller andre ting som opprinnelig ikke var navn på et sted. På Ombo dreier dette seg i hovedsak om navn på driftsbygninger, smier, kvernhus og lignende. I denne kategorien finnes ingen helt klare grenser og et personlig skjønn må utøves i de fleste navnetilfellene. Navn som *Jonnagarden* (navn på et steingjerde) er en naturlig del av denne kategorien. Navn som

Ramnastigen og *Sjoarled* er tilfeller der en kan diskutere hvilken kategori de tilhører, og om navnene må tas ut av undersøkelsen eller kan være med. I disse tilfellene har jeg valgt å ikke ta med navn med grunnord *-led*. Dette fordi de fleste *-led* er navn på veier ned til sjøen, som man har laget i senere tid. Navn med grunnord *-stige* velger jeg å ta med fordi det her er snakk om naturlige formasjoner i terrenget som kan minne om stiger, men som ikke er menneskeskapte.

d) Retoriske avvik

Med retoriske avvik menes navnedanninger som ikke er representative for «normal» språkbruk, men som er retoriske «manipuleringer». Dette dreier seg i hovedsak om to typer navn: sammenligningsnavn og metaforiske oppkallingsnavn (Haslum, 2003, s. 112). Det er få navn i denne kategorien på Ombo. Sammenligningsnavn er særlig brukt i fjell og steinformasjoner i usammensatt form: *Preigestolen*, *Kråka*, *Kringla* og *Kjerringa*. Metaforiske oppkallingsnavn er sjeldnere enn sammenligningsnavn, og det finnes ingen navn av denne typen i materialet fra Ombo.

5.5 Nøytraliserte former

Dialekten på Ombo utviser liten forskjell mellom bestemt og ubestemt form i flere tilfeller. Dermed vil det i Ombo-dialekten, og i hele Ryfylke generelt, være noen tilfeller der det er vanskelig å skille mellom bestemt og ubestemt form i stedsnavn. Dette kommer av at en del navn ender på stavingsbærende konsonant, og at det i dialekten er vanskelig å skille mellom bestemt og ubestemt form i navn som slutter på stavingsbærende konsonant. Et eksempel på dette er i navn med grunnord som *-stein* m., *-stykke* n., *-pall* m. og *koll* m. I uttaleformen er det vanskelig å skille bestemt form fra ubestemt form. Navnet *Steinledet* har trolig hovedleddet i bestemt form, mens *Helledalsled* trolig har hovedleddet i ubestemt form. Når en ser på den nedarvede uttalemåten, altså dialekten, ser navnene slik ut: /"steinle:/ og /"hedledalsle:/. Formelt sett kan man ikke skille navnene kun basert på talemåten. I materialet fra Ombo er det spesielt navn med grunnord *-led* n., *-leide* n., *-stein* m. og *-stykke* n. som er tatt bort. Formelt sett kan disse stedsnavnene vise til både bestemt og ubestemt form, og dermed kan de ikke brukes i denne undersøkelsen. Likevel er det slik at på generelt grunnlag dreier det seg som regel om bestemt form i disse tilfellene (Særheim, 2015, s. 28). På grunnlag av dette ble alle navn med nøytraliserte former tatt bort.

5.6 Sammensatte navn i flertall (plural)

Det finnes en del sammensatte navn som har flertallsendelse på Ombo. Ingen av disse navnene har ubestemt form, dermed ses denne navnetypen på som et avvik, og tas ikke med i oppgaven. Det nevnes også av andre forskere (jf. Hovda (1944) og Haslum (2003)) at det ikke finnes eksempel fra deres innsamlingsområde på sammensatte navn i flertall med ubestemt form. Eksempel på navn med flertall bestemt form fra Ombo er *Trollaskarhumpane*, *Nasatindane* og *Nasasteinane*.

5.7 Annet

I tillegg til de grunnene som er listet over, var det også noen navn som måtte tas bort fra undersøkelsen fordi det ikke var samsvar mellom lokal nedarva uttalemåte og normert skrivemåte. Dermed kunne jeg ikke vite hvilken kategori de skulle plasseres i, eller om de passet med mine språkstrukturelle kriterier for navnene valgt til undersøkelsen. Eksempel på dette er *Svekollsbakken*, som er nedskrevet med uttaleform /'svekålsbakane/. I dette eksempelet vet jeg ikke om det er den normerte formen som stemmer, eller om det er den nedskrevne uttaleformen som er rett. Mangelen på denne informasjonen gjør at jeg ikke kan vurdere om navnet skal være med eller om det ikke skal være med fordi det bryter med de språkstrukturelle kriteriene jeg har satt. Mangel på samsvar mellom lokal nedarva uttalemåte av navnene og normert skrivemåte forekommer i svært få navn, og det vil derfor ikke ha innvirkning på resultatet av undersøkelsen.

5.8 Oversikt over ulike navnetyper som er tatt bort fra undersøkelsen

Til nå i dette kapittelet har jeg gjort rede for hvilke typer navn jeg ikke kan ha med i denne undersøkelsen. Under er en oversikt over fordelingen av ulike navnetyper på gårdene på Ombo. Disse navnetypene bryter med mine språkstrukturelle krav, og slik er dette en oversikt over de navnene jeg har tatt bort fra undersøkelsen. De ni første gårdene ligger i Finnøy kommune (gnr. 72-80), mens de ni siste ligger i Hjelmeland kommune (gnr. 4-11 og gnr. 143).

Det er samlet inn 1260 navn fra gårdene. Disse navnene er nøye gjennomgått og plassert i ulike kategorier. Under følger en oversikt over hvor mange navn som er tatt bort fra materialet:

Artikkelløse stedsnavn i Rogaland

Tabell 1: Oversikt over hvilke navn som er tatt bort fra undersøkelsen per gård

Navn på gård: (gnr. i parantes)	Kulturnavn:	Usammensatte navn:	Avvikende navn:	Nøytraliserte former:	Sammensatte navn i flertall:
Røykjanes (72)	1	7			3
Seltveit (73)	6	30	7	6	4
Bandaberg (74)	8	16	4	10	5
Kaltveit (75)		20	2	3	3
Nårstad (76)	2	16	2	8	7
Vatland (77)	2	9	2	5	9
Bjerga (78)	2	15	1	4	3
Nodland (79)	4	13	1	2	4
Bergaland (80)	4	20	2	13	2
Vestersjø (4)	12	37	6	15	12
Flådene (5)	2	7		6	2
Rosså (6)	4	5	1	5	2
Skår (7)	3	15	3	4	3
Aukland (8)	8	17	3	12	6
Tuftene (9)		6			
Tjelltveit (10)	3	2	3		3
Helgaland (11)	3	7	2		
Buer (143)	1	10	3	2	
Sum:	65	252	42	95	68

Som tabellen viser, er navn i kategoriene kulturnavn, usammensatte navn, avvikende navn, nøytraliserte former og sammensatte navn i flertall tatt bort. Til sammen utgjør dette 522 navn. Det gjenstår 738 navn etter utsilingen av navn som jeg ikke kan ta med i undersøkelsen. Antall navn i ubestemt form for hver gård er vist i oversikten nedenfor. Det er registrert 66 navn i ubestemt form i materialet fra Ombo.

Artikkelløse stedsnavn i Rogaland

Tabell 2: Oversikt over hvor mange navn i ubestemt form som finnes på Ombo per gård

Navn på gård: (gnr. i parentes)	Antall navn i ubestemt form:
Røygjanes (72)	2
Seltveit (73)	4
Bandaberg (74)	6
Kaltveit (75)	3
Nårstad (76)	0
Vatland (77)	1
Bjerga (78)	1
Nodland (79)	4
Bergaland (80)	3
Vestersjø (4)	9
Flådene (5)	5
Rosså (6)	3
Skår (7)	9
Aukland (8)	11
Tuftene (9)	1
Tjelltveit (10)	1
Helgaland (11)	2
Buer (143)	1
Sum:	66

5.9 Artikkelvariasjonen på Ombo

Som tabellen viser så varierer artikkelvariasjonen veldig fra gård til gård. På noen gårder på Ombo har ingen av stedsnavnene ubestemt form, mens det på andre gårder er rett over 20% av tilfanget som er i ubestemt form. Sett under ett er ca. 9% av stedsnavnene på Ombo i ubestemt form.

Etter at alle navnene som ikke har plass i undersøkelsen er tatt bort kan man finne ut hvor mange prosent som er i ubestemt form. 522 av 1260 navn som er hentet inn fra Ombo er tatt bort fra undersøkelsen. 66 navn har ubestemt form. Dette tilsvarer at ca. 9 % av stedsnavnene på Ombo er i ubestemt form. Tidligere undersøkelser fra Hjelmeland viser at

rundt 10% av stedsnavnene er i ubestemt form. Dermed skiller Ombo seg litt ut fra de nærliggende områdene i sør-øst, selv om det ikke er en enorm forskjell. Nord for Ombo finner vi igjen høyere forekomster av ubestemt form dess lenger en kommer mot intensitetsområdet for ubestemt form i Rogaland.

Videre vil jeg se nærmere på mulige årsaker til at noen navn får ubestemt form, mens andre får bestemt form. Jeg vil slik teste om hypotesene jeg la frem i innledningskapittelet holder. Dette vil jeg gjøre ved å se på blant annet grunnordene, og om disse har en sammenheng med ubestemt form. Jeg vil også se på utmerkingsleddene og sammenhengen med ubestemt form.

5.10 Grunnordene og ubestemt form

Alle hovedleddene som er igjen etter utsilingen er terrengkarakteriserende appellativer. Disse kalles også *grunnord* (Haslum, 2003, s. 114). Inventaret fra Ombo inneholder rett over 110 ulike typer grunnord. Blant stedsnavnene uten bestemt artikkel finner vi 25 grunnord.

Fordelingen mellom de ulike grunnordene er ujevn. Noen av grunnordene finnes bare i ett stedsnavn, mens andre er mer frekventerte. De fire mest brukte grunnordene blant stedsnavnene i ubestemt form er: *-haug* m., *-dal* m., *-nes* n. og *-vik* f. og hele 65% av de artikkelløse stedsnavnene inneholder ett av disse grunnordene. Dette sier også noe om øyas terreng: den er omringet av sjø, derav mange navn med grunnord *-vik* f. og *-nes* n., og den har bratt og ulendt terreng, derav mange navn med grunnord *-dal* m. og *-haug* m. Under følger en oversikt over de fire mest brukte grunnordene i ubestemt form. I den første kolonnen i tabellen vises en oversikt over de mest brukte grunnordene (blant stedsnavnene i ubestemt form) fra materialet på Ombo. I den andre kolonnen vises hvor mange stedsnavn (av stedsnavnene i ubestemt form) som har hvert grunnord som hovedledd. I den siste kolonnen vises hvor mange prosent av stedsnavnene i ubestemt form som har hvert grunnord som hovedledd.

Tabell 3: Oversikt over grunnord i navn med ubestemt form på Ombo

Grunnord:	Antall navn blant de artikkelløse navnene:	I prosent:
<i>-vik</i> f.:	6	9 %
<i>-nes</i> n.:	9	13,5 %
<i>-dal</i> m.:	9	13,5 %
<i>-haug</i> m.:	19	29 %
Tilsammen:	43	65 %

Grunnordet *-haug* er det mest brukte med 19 grunnord av 66 stedsnavn i ubestemt form. Dette betyr at grunnordet *-haug* m. alene utgjør 29% av stedsnavnene i ubestemt form. Dette er veldig interessant, da det ser ut til at noen grunnord i inventaret lettere får ubestemt form enn andre grunnord. Alle grunnordene funnet i inventaret på Ombo over en viss størrelsesorden viser artikkelvariasjon. Selv om *-haug* m. ser ut til å foretrekke ubestemt form, så finnes det også i bestemt form. Likevel er det slik at noen navn, som *-haug* m., har overraskende mange belegg med ubestemt form.

Dersom vi ser alle grunnordene under ett, ser det ut til at noen typer grunnord i høyere grad «tiltrekker seg» ubestemt form enn andre. For eksempel ser grunnordene *-haug* m., *-dal* m., *-vik* f. og *nes* n. ut til å tiltrekke seg ubestemt form i høy grad. Dette henger også trolig sammen med at dette er noen av de grunnordene som er hyppigst brukt som hovedledd. Andre eksempel som grunnordet *-ups* f., er også relevante her. Det er fire navn på Ombo som ender med *-ups* f., og tre av dem er uten artikkel. Slik står noen grunnord i særstilling når det gjelder ubestemt form i materialet fra Ombo. Noen grunnord ser derimot ikke ut til å «tiltrekke seg» ubestemt form, men heller få ubestemt form av andre grunner. Disse grunnordene skal vi se nærmere på nå.

5.11 Utmerkingsleddene

Det vil også være naturlig og nødvendig å undersøke utmerkingsleddene for å se om det kan være en sammenheng mellom disse og hvilke navn som får ubestemt form. Blant de

Artikkelløse stedsnavn i Rogaland

sammensatte terrengnavnene finner jeg ulike typer utmerkingsledd. De vanligste i mitt materiale er substantiv og adjektiv, men jeg finner også eksempel på personnavn og sekundærnavn. De ulike typene utmerkingsledd fremtrer i ulike frekvens blant stedsnavnene. I tilfanget fra Ombo ser det ut til at noen kategorier av utmerkingsledd ser ut til å foretrekke ubestemt form, dette gjelder *substantiv* og *adjektiv*. Ettersom både appellativ og proprier er substantiv vil jeg fra nå av kalle denne kategorien appellativ. Dette fordi proprier blir regnet i kategorien «andre sammensetninger», mens appellativene har en egen kategori.

Under følger en undersøkelse av frekvensen blant konkrete typer utmerkingsledd, og hvor mange prosent de artikkelløse navene utgjør i hver kategori.

Tabell 4: Oversikt over utmerkingsledd i stedsnavn på Ombo

	Antall navn:	Ubestemt form:	Bestemt form:	Prosent i ubestemt form:
Appellativ som utmerkingsledd:	344	41	303	12%
Adjektiv som utmerkingsledd:	58	14	44	24%
Andre sammensetninger:	336	11	325	3%
Totalt:	738	66	672	9%

Denne tabellen gir en oversikt over fordelingen av ubestemt form blant ulike typer utmerkingsledd. Tabellen viser at ca. 9% av alle stedsnavn, uansett utmerkingsledd, er i ubestemt form. Dersom en ser kun på de stedsnavnene med adjektiv som utmerkingsledd er prosentandelen høyere. Det er 58 navn i hele inventaret fra Ombo som har et adjektiv som utmerkingsledd. Eksempel på noen av disse er *Brunastien* og *Storågeren*. Av disse 58 stedsnavnene har 14 ubestemt form. Det betyr at blant de stedsnavnene med adjektiv i utmerkingsleddet er 24% i ubestemt form. Videre er det 344 navn i inventaret fra Ombo som har et appellativ i utmerkingsleddet. Eksempel på noen av disse er *Eigehaugen* og *Ørelia*. Av disse 344 navnene er 41 navn i ubestemt form. Dette utgjør 12% av navnene i denne kategorien.

Adjektiv i utmerkingsleddet og appellativ i utmerkingsleddet er de to største kategoriene blant de artikkelløse stedsnavnene. Det er 41 stedsnavn i ubestemt form med et appellativ som utmerkingsledd i materialet. Dette er den vanligste typen utmerkingsledd. Appellativer opptrer som utmerkingsledd i hele 62% av alle stedsnavnene i ubestemt form. 14 navn har adjektiv et som utmerkingsledd. Dette betyr at ca. 24% av navnene i ubestemt form er satt sammen av et

adjektiv og et terrengappellativ. Til sammen utgjør disse to kategoriene over 80% av stedsnavnene i ubestemt form.

Det finnes også andre typer utmerkingsledd som potensielt kan føre til høyere frekvens av ubestemt form i stedsnavn. Jeg har undersøkt spesielt to typer: navn som har sekundære navn som utmerkingsledd og navn som har et personnavn som utmerkingsledd. På Ombo finnes mange stedsnavn med et annet stedsnavn som utmerkingsledd. Eksempel på dette finnes i navn som *Kollbakktjørn* og *Fagerskoltskyra*. Det er syv navn i denne kategorien som er uten artikkel fra materialet på Ombo. Siden det er såpass få i forhold til hvor mange navn som har et sekundærnavn som utmerkingsledd har jeg valgt å ha disse navnene i kategorien «andre sammensetninger».

Personnavn og terrengappellativ er også en veldig vanlig sammensetning. Dette finnes det noen eksempler på fra mitt materiale, som *Martakrona* og *Sirihagen*, men ingen er i ubestemt form. Dette betyr ikke at det ikke er vanlig med denne sammensetningen i ubestemt form i andre inventar. Haslum (Haslum, 2003, s. 117) nevner denne sammensetningen som en av de vanligste sammensetningene blant stedsnavnene i ubestemt form i hans stedsnavninventar fra Birkenes. Slik virker det som det er geografisk betinget hvilke sammensetninger som ofte finnes i de ubestemte stedsnavnene.

Det er to typer utmerkingsledd som har spesielt høy frekvens i mitt materiale blant de artikkelløse stedsnavnene: *appellativ* og *adjektiv*. Selv om appellativene er den største kategorien, og opptrer som utmerkingsledd i 344 stedsnavn, 41 av disse i ubestemt form, så ser det likevel ut til at det er adjektivsammensetninger som gir høyest forekomst av ubestemt form prosentvis. Dette viser til en tendens der noen sammensetninger gir høyere grad av ubestemt form. Likevel ser det ut til at denne tendensen ikke kan generaliseres mer enn dette, da det også kommer frem at det er ulike utmerkingsledd i de ulike inventarene som gir flest tilfeller av ubestemt form. I noen inventar er en veldig stor andel av beleggene med individnavn som utmerkingsledd i ubestemt form, mens i andre finnes ingen navn med et individnavn som utmerkingsledd i ubestemt form.

5.12 Sterke grunnord

En av hypotesene mine om ubestemt form i stedsnavn går ut på at en kan finne artikkelløshet i visse ord og sammensetninger. Derfor vil jeg undersøke navn der hovedleddet består av et sterkt

grunnord (substantiv)³. Tidligere forskning peker på at det kan være en sammenheng mellom sterke grunnord og ubestemt form. Jeg har undersøkt hovedleddene i navnene fra Ombo, og alle de artikkelløse navnene ender på konsonant eller trykksterk vokal. Dette betyr derimot ikke at alle navnene som ender på trykksterk vokal eller konsonant i hovedleddet får ubestemt form. Et eksempel på dette finnes i navnet *Røygjanesia*. Dette ordet (*li f.*) ender med trykksterk vokal, og er i bestemt form. Likevel er det en tendens at en del av stedsnavnene som har et sterkt substantiv som hovedledd er artikkelløse.

Under denne kategorien vil jeg også legge til at de svake substantivene⁴, i motsetning til de sterke substantivene, i de fleste tilfeller har bestemt form når de opptrer som hovedledd i stedsnavn. På samme måte som noen grunnord «tiltrekker seg» ubestemt form, ser det slik ut til at andre grunnord «tiltrekker seg» bestemt form. Jeg vil trekke frem spesielt to eksempler på dette. Av 28 navn med grunnord *-ekre f.* i materiale fra Ombo er ingen i ubestemt form. Alle tar bestemt form. Det samme gjelder navn med grunnord *-bakke m.* Alle disse navnene er også i bestemt form. Det er ikke vanlig at navn med svakt substantiv i hovedleddet har ubestemt form.

I materialet fra Ombo utgjør sterke grunnord det store flertallet av grunnordene. Likevel er det vanskelig å finne en regel som forklarer bruken av sterke grunnord. Ulike drivkrefter ser ut til å være viktige for hvilke navn som får ubestemt form.

5.13 Alder

Alder ser ut, i flere tidligere studier, til å være en årsak til ubestemt form i stedsnavn (jf. kapittel 3). Da bestemt form er en nyere form enn ubestemt form, kan ubestemt form være et alderskriterium. Spesielt gamle områdenavn og gårder fra tiden før den bestemte artikkelen kom inn i språket, har ubestemt form også i dag.

Det er utfordrende å skille ut de navnene som er artikkelløse på grunn av alder fra et gitt navneinventar, da mange av de artikkelløse navnene også kan være nylaginger som har fått ubestemt form. Det er slik ingen direkte link mellom ubestemt form og alder. Ubestemt form kan være et alderskriterium, men det er vanskelig å skille ut disse blant stedsnavnene undersøkt i denne oppgaven. Dermed er det utfordrende å lage noen regler eller se et mønster i mitt materiale fra Ombo når det gjelder alder på navnene. Unntaket er navn med oblik kasus og navn

---

³ Et sterkt substantiv er et substantiv som ender med en trykksterk vokal eller en konsonant.

⁴ Svake substantiv er substantiv som ender på trykklett vokal, for eksempel *-ekre f.* som i navnene *Sadelegra* og *Langaegra*.

med spesielle fugetyper som vitner om høy alder. Ulike fugetyper vil være tema i neste delkapittel. Navn med oblik kasus stammer fra tiden kasus var vanlig i Norge, og kan lett finnes i et materiale på grunn av den spesielle bøyingsformen. En finner som regel ubestemt form i navn med oblik kasus. Siden de stammer fra den tiden kasus var vanlig i Norge vet vi at de er gamle. På Ombo er det 66 artikkelløse stedsnavn, ingen av disse går tilbake på oblik kasus. På grunn av at navn i oblik kasus er sjeldent i dag kan denne typen navn ses på som avvik. Dermed har jeg valgt å ta bort denne navnetypen fra undersøkelsen (jf. kapittel 4.2.2).

5.14 Fugetype

En av hypotesene mine er at jeg vil finne ubestemt form i navn med noen spesielle typer fuge. Tidligere forskning på artikkelløse stedsnavn på Vestlandet viser at det kan være en sammenheng mellom fugetype og ubestemt form. I og med at det blir for omfattende å undersøke sammenhengen mellom fugetype og ubestemt form i alle de 7800 navnene som er med i denne oppgaven, velger jeg å kun undersøke dette inngående i inventaret fra Ombo. Men jeg vil kommentere noen funn også fra de andre inventarene i kapittel 7.

Helleland (1989) fant ut fra sitt undersøkelsesområde at adjektivsammensetninger og fugetype kan ha en påvirkning på artikkelløshet. I hans materiale fra Vestlandet fant han at 90% av alle stedsnavnene med a-fuge i adjektiv i hankjønn var i ubestemt form. Dette er interessant, da navn med hankjønnsord i hovedleddet og adjektiv i utmerkingsleddet etter regelen har e-fuge. I de navnene der en finner a-fuge mellom adjektivet og appellativet i hankjønn, eller e-fuge mellom adjektivet og hunkjønnsappellativet, kan det tyde på høy alder. Dette er fordi denne fugeformen går tilbake til oblik kasus. På bakgrunn av tidligere forskning vil jeg derfor se spesielt på fugetypene i navn med adjektiv som utmerkingsledd.

Jeg har funnet fire typer fuger blant stedsnavnene med et adjektiv som utmerkingsledd: a-, e-, null og ar-fuge. A-fuge finnes i 23 av disse navnene, og er dermed den mest brukte fugen i adjektivsammensetninger. Kun ett navn i ubestemt form har a-fuge: *Breianes*. *Breianes* har ikke et hankjønnsord i hovedleddet, og derfor er det ikke av interesse i denne sammenhengen. Det virker dermed ikke som at mitt materiale fra Ombo viser en klar sammenheng mellom ubestemt form og a-fuge i navn med hankjønnsord i hovedleddet.

Jeg har funnet e-fuge i 17 stedsnavn med et adjektiv som utmerkingsledd. Av disse er syv i ubestemt form: *Grønehaug*, *Djubevig*, *Høgehaug*, *Storemyr*, *Høgelund*, *Longetjørn* og *Djubedal*. Fire av navnene i ubestemt form med e-fuge, er navn med hankjønnsord som hovedledd. Tre av navnene i ubestemt form med e-fuge har hunkjønnsord i hovedleddet. Det

interessante i denne sammenhengen er undersøke de artikkelløse stedsnavnene med e-fuge som har hunkjønnsord i hovedleddet. Dette gjelder *Djubevig*, *Storemyr* og *Longetjørn*. E-fugen er et mulig tegn på høy alder, da denne typen fuge i navn med hunkjønnsord i hovedleddet ikke er vanlig lenger, men finnes i noen stedsnavn som en refleks av gammel bøyingsmåte (oblik kasus). Det er slik noen få eksempel på navn med e-fuge i navn med hunkjønnsord i hovedleddet, men forekomsten av dette fenomenet er lite i mitt materiale fra Ombo. I tillegg finner jeg også navn med e-fuge som har hunkjønnsord i hovedleddet i bestemt form: *Kvidemyra*, *Longetona* og *Storeegra*. Likevel kan det fastslås at det finnes ubestemt form i navn med disse spesielle fugetypene, og at disse navnene potensielt er svært gamle.

En skal være forsiktig med å konkludere i et så lite utvalg. Selv om inventaret i seg selv er representativt, så finnes det relativt få adjektivsammensetninger, bare 58 stk. Av disse 58 navnene med et adjektiv i utmerkingsleddet er bare 14 i ubestemt form. Resultatene kan slik vise til en tendens i dette materialet, men det er et for lite utvalg til å kunne konkludere.

5.15 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg sett på forekomsten av artikkelløse navn i mitt materiale fra gårdene på Ombo. Undersøkelsen av navnetilfanget på Ombo viser at «reglene» for artikkelvariasjonen er komplisert, men heller ikke helt vilkårlige. Hvilke typer grunnord som står på hovedleddplassen virker å være en viktig faktor i spørsmålet om ubestemt form. Om grunnordet er sterkt eller svakt spiller også en rolle. I tillegg virker det som at utmerkingsleddene også spiller en rolle i spørsmålet om ubestemt form eller ikke. Spesielt ser det ut til at navn med adjektivsammensetninger har høyere frekvens av ubestemt form, enn navn med andre typer utmerkingsledd.

I det neste kapitlet vil jeg gå nærmere inn på artikkelløshet i stedsnavn i Rogaland. Først vil jeg presentere måleresultatene fra de fire stedsnavninventarene i fylket, og kommentere disse, før jeg i kapittel 7 går nærmere inn på spørsmålet om hvorfor vi finner ubestemt form i disse stedsnavnene.

Kapittel 6: Artikkelløshet i stedsnavn i Rogaland

I innledningen presenterte jeg problemstillingen: Hvilken bruk av artikkelløshet finner vi i sammensatte terrengnavn på Ombo sammenlignet med andre steder i Rogaland? I forbindelse med problemstillingen presenterte jeg også to hypoteser:

- a) Jeg vil finne mindre bruk av artikkelløse stedsnavn på Ombo enn i med sørligere deler av Rogaland (Klepp og Heskestad).
- b) Jeg vil finne mindre bruk av artikkelløse stedsnavn på Ombo enn i med nordøstlige deler av Rogaland (Midtre Suldal).

I dette kapitlet vil de kvantitative undersøkelsene gjort i forbindelse med denne oppgaven presenteres, for å kunne belyse mulige svar på problemstillingen og bekreftelse eller avkreftelse av hypotesene som er fremsatt.

Artikkelvariasjon i et inventar kan observeres gjennom å telle antall navn i inventaret, ta bort de navnene som ikke kan være med i forhold til de avgrensningskriteriene som er satt og regne ut hvor mange prosent de artikkelløse stedsnavnene utgjør i forhold til antall navn i inventaret. Slik vil artikkelløse stedsnavn i et inventar uttrykkes ved prosentandel av stedsnavn i ubestemt form (Haslum, 2003, s. 123). Ved å bruke denne metoden har jeg undersøkt forskjellene i de fire stedsnavninventarene som denne oppgaven bygger på. Gjennom undersøkelsene har jeg funnet geografiske forskjeller i antall artikkelløse stedsnavn i Rogaland. Disse blir presentert under. Jeg presenterte og drøftet i forrige kapittel materialet fra Ombo. I dette kapitlet vil jeg presentere og drøfte navneinventarene fra Heskestad, Klepp og Midtre Suldal. På denne måten vil materiale fra store områder av Rogaland undersøkes.

For å observere artikkelvariasjonen i det valgte inventaret vil det være hensiktsmessig å bruke kvantitative undersøkelser. Ved gjennomgang av tidligere innsamlet materiale vil jeg finne de navnene som er i ubestemt form. I forkant av den kvantitative undersøkelsen ligger det en antakelse om at det finnes variasjon i materialet fra Rogaland. Målet med den kvantitative undersøkelsen er å avdekke visse mønstre i det materiale en undersøger (Haslum, 2003, s. 125).

6.1 Måleresultater:

I denne delen vil jeg presentere de kvantitative måleresultatene som ligger til grunn for denne oppgaven. Målet er å avdekke mønstre i materialet mitt fra Rogaland og å få et overblikk over hvordan bruk av ubestemt form i stedsnavn brer seg i fylket.

Tallene som presenteres i det følgende er rundet av til nærmeste hele eller halve prosent. Målingenes hensikt er å avdekke mønstre i materialet. I og med at det ofte er tilfeldige årsaker som spiller inn i antall stedsnavn i ubestemt form er det ikke hensiktsmessig å gjengi alle målingene med eksakt tall etter komma, men heller runde de opp eller ned (Haslum, 2003, s. 125).

Kapittel 4 beskriver metoden som er brukt for å kunne sammenligne stedsnavninventarene som er med i denne oppgaven.

Tabell 5: Oversikt over ubestemt form i stedsnavn fra Rogaland

Sted:	Kilde:	Antall navn i inventaret:	Antall navn tatt med i denne oppgaven:	Prosent i ubestemt form
Heskestad	Skjerpe, 1978	1950	1150	14%
Klepp	Særheim, 1980	3100	1620	10,5%
Ombo	Stedsnavnarkivet v/UiS, 1983-1991	1260	738	9%
Midtre Suldal	Steinbru, 1987	1500	920	21%

I forrige kapittel studerte jeg inventaret fra Ombo spesielt. Under vil jeg kommentere de kvantitative undersøkelsene fra de andre inventarene.

6.1.1 Heskestad

Heskestad er et tettsted i sør-Rogaland, og ligger nær grensen mellom Rogaland og Vest-Agder fylkeskommuner. Navnematerialet er en dypinnsamling av stedsnavn fra den sørlige delen av

det gamle Heskestad herad og favner om 13 matrikkelgårder (Skjerpe, 1978). Stedsnavninventaret som er undersøkt i denne oppgaven er hentet fra hovedfagsoppgaven *Noko om stadnamn frå Heskestad i Dalane* (Skjerpe, 1978).

Fra Heskestad er det samlet inn om lag 1950 stedsnavn. Etter at jeg har tatt bort de navnene som ikke passer med de språkstrukturelle og referensielle kriteriene jeg har satt for undersøkelsen (jf. kapittel 4) er det 1150 navn igjen. Noen av disse navnene bør diskuteres. Dette gjelder særlig navn som muligens kan være nøytraliserte i dialekten. I mine undersøkelser fra Ombo, har jeg tatt bort en del navn, deriblant navn med grunnord *-voll* m., *-stein* m., *-stykke* n. og *-leite* n. fordi disse grunnordene utviser nøytralitet i Ombo-målet. Det har vært en utfordring å luke ut alle navn med nøytralisert form i inventarene. Blant de artikkelløse stedsnavnene i inventaret fra Heskestad er det spesielt navn med grunnord *-voll* m. jeg har vært i tvil over. Det har derfor vært nødvendig å hente inn den nedarva lokale uttalen for å avgjøre om *-voll* m. i Heskestad-dialekten også er nøytralisert. Skjerpe har oppført *-voll* m. med uttaleform /våd,l/ i ubestemt form entall og /vådlen/ i bestemt form entall (Skjerpe, 1978, s. 210, 213). Jeg har gjennom hele arbeidet vurdert navn, og om de passer de språkstrukturelle og referensielle kriteriene. Det er i det undersøkte materialet funnet at 160 navn i inventaret er artikkelløse. Dette betyr at 14% av stedsnavnene står i ubestemt form. På Ombo fant jeg bare ubestemt form i 9% av de undersøkte stedsnavnene, så navnetilfanget i Heskestad utviser en betydelig høyere andel av stedsnavn uten etterhengt artikkel. Dette viser litt av de geografiske forskjellene artikkelvariasjon utviser i fylket.

Heskestad ligger i nærhet til grensen til Vest-Agder, der det er målt forekomster av ubestemt form på over 20% i Tonstad og Øvre-Sirdal (Haslum, 2003, s. 132). En kan derfor tenke seg at økningen i ubestemt form i Heskestad i forhold til områdene lenger nord (Jæren) kan skyldes nærhet til områder med høye forekomster av ubestemt form. En skal likevel være forsiktig med å dra slike konklusjoner da artikkelvariasjonen også virker å være veldig geografisk betinget. Med dette mener jeg at andelen artikkelløse navn i et inventar kan være svært forskjellig fra «naboinventar», som på Jæren der prosentene svinger fra 5-10,5%. Likevel ser en også at det finnes både intensitetsområder og randområder, og at det gjerne er sammenheng mellom andelen ubestemt form i inventar som ligger i nærheten av hverandre. Andelen stedsnavn i ubestemt form virker dermed ikke helt kaotisk, selv om det kan svinge litt fra inventar til inventar. Slik er det også en mulighet for at den høye forekomsten av ubestemt form i Heskestad-inventaret har en sammenheng med de høye forekomstene av ubestemt form i områdene lenger sør.

14% er samlet sett ikke en veldig høy andel stedsnavn i ubestemt form da noen av de høyeste målingene i Norge er på rundt 40-50% (i intensitetsområdet i Aust-Agder). Likevel er det, til å være i Rogaland, en relativt høy andel da de høyeste prosentene i fylket ligger rundt 20%, og de laveste rundt 5 %.

6.1.2 Klepp

Klepp er ei bygd på Låg-Jæren. Bygda ligger ut mot sjøen, mellom Sola kommune i nord og Hå kommune i sør. Stedsnavninventaret som er benyttet i denne oppgaven er hentet fra de om lag 50 matrikelgårdene i Klepp. Stedsnavninventaret brukt i denne oppgaven er hentet fra *Stadnamn i Klepp: om namngjeving av busetnad og hagar i ei Jær-bygd i endring* (Særheim, 1980).

Materialet fra Klepp inneholder omtrent 3100 stedsnavn. Det er det største navneinventaret som er brukt i denne oppgaven. Sett bort i fra de sammensatte stedsnavnene med terrengappellativ i hovedleddet inneholder inventaret en del navn som må tas bort fra undersøkelsen. Inventaret inneholder blant annet en god del morfologiske og syntaktiske avvik. Eksempel på dette er *Den store steinen* og *Lunden grøn*. I tillegg består det også av en del usammensatte navn, som for eksempel *Vik* og *Voll*. Det er også en del retoriske navnedannelinger, som *Prærien*. I inventaret fra Klepp finnes også en del navn som er nøytraliserte. I inventaret fra Klepp gjelder dette blant annet *-voll* m. og *-stein* m. Disse tas også bort fra undersøkelsen. Etter at en del navn er tatt bort, i tråd med de språkstrukturelle og referensielle kriteriene jeg har satt for undersøkelsen (jf. kapittel 4), er det 1620 navn igjen. I det undersøkte materialet har jeg funnet 172 stedsnavn i ubestemt form. Dette betyr at ca. 10,5 prosent av tilfanget fra Klepp er i ubestemt form.

Tidligere undersøkelser av Jæren har vist at det er få navn i ubestemt form i området. På Høg-Jæren og i Ognå, Bjerkreim og Helleland viser tidligere studier at prosentandelen av navn i ubestemt form kan gå helt ned i 5%. Dette er veldig lavt. Med så få navn i ubestemt form trues områdene til å miste artikkelløsheten i stedsnavn helt. Ofte ligger prosentene på Høg-Jæren, som grenser til Låg-Jæren, rett under 10% (Haslum, 2003, s. 133, 136).

Undersøkelsene gjort i denne oppgaven viser at Klepp har ca. 10,5 % av navnetilfanget i ubestemt form. Dette stemmer godt med at områdene rundt også ligger på ca. 10%, noen steder litt mindre. Det virker som at inventar på rundt 10% slik er vanlig for store deler av Rogaland, både Nord-Jæren, Nord-Rogaland, Høg-Jæren og de sørlige delene av Ryfylke (Hasum, 2003,

s. 133). Det finnes en god del artikkelvariasjon i inventaret fra Klepp, selv om denne ikke er høy i forhold til de høyeste forekomstene funnet i Norge.

6.1.3 Midtre Suldal

Suldal er en kommune og dal i indre Ryfylke. Kommunen grenser, i nord, til Telemark som er en del av intensitetsområdet i Norge. Stedsnavnsinventaret fra Midtre Suldal er samlet inn fra ni matrikkelgårder. Det er jordbruk som er den dominerende næringsgreinen i området (Steinbru, 1987, s. 1). Stedsnavninventaret brukt i denne oppgaven er hentet fra *Stadnamn i Midtre Suldal* (Steinbru, 1987).

Materialet fra Midtre Suldal inneholder omtrent 1500 navn. De fleste av disse er sammensatte stedsnavn med et terrengappellativ som hovedledd. Men det er også en god del stedsnavn som er enten usammensatte eller av andre grunner ikke kan tas med i denne oppgaven. Etter gjennomgang og utlukning av de navnene som ikke passer mine språkstrukturelle og referensielle kriterier (jf. kapittel 4) er det 920 navn igjen i undersøkelsen. Navnene vitner om bratte lier, fjell og skår. Spesielt er det mange stedsnavn med grunnordene *-skar* n. eller *-skor* f. i hovedleddet i inventaret. I tillegg finnes en del navn med grunnordene *-haug* m., *-myr* f., og *-hei* f. Av disse 920 navnene har jeg funnet hele 195 navn i ubestemt form. Dette betyr at ca. 21% av stedsnavnene fra Midtre Suldal er i ubestemt form. Dette er den høyeste målingen gjort i noen av inventarene som er undersøkt i denne oppgaven. Dette er i nærheten av de høyeste målingene gjort i Rogaland (jf. 23% i Sauda). Dette vil si at Midtre Suldal slik er en del av intensitetsområdet i Rogaland.

21 % er, i forhold til andre stedsnavninventar i Rogaland, en høy andel navn i ubestemt form. Tidligere undersøkelser fra samme området, Indre Ryfylke, viser også tilnærmet de samme prosentene (Haslum, 2003, s. 133). Noe av grunnen til den høye andelen artikkelløshet kan henge sammen med at Midtre Suldal ligger i et område som viser mye artikkelvariasjon, selv om en skal være forsiktig med å trekke for bastante konklusjoner.

6.2 Oppsummering: Artikkelvariasjon i Rogaland

I dette kapittelet har jeg undersøkt forekomsten av ubestemt form i fire stedsnavninventar, for å se etter en tendens i bruken av artikkelløse navn i Rogaland. Det ser ut til at artikkelløsheten er geografisk betinget, og dermed varierer fra inventar til inventar, selv om det også kan se ut

Artikkelløse stedsnavn i Rogaland

som at inventar i samme områder ofte har liknende resultat når det gjelder andel artikkelløse navn i inventaret.

Der er en tendens i de inventarene jeg har undersøkt, fra Heskestad i sør til Midtre Suldal i nord, at det er høyere konsentrasjoner av ubestemt form i sør (Heskestad), før de synker lenger nord (i Klepp og på Ombo), for deretter å øke igjen i Suldal.

I neste kapittel vil grunnen til at noen stedsnavn får ubestemt form, mens andre ikke har det undersøkes nærmere.

Kapittel 7: Hvorfor ubestemt form i stedsnavn?

I problemstilling to spurte jeg: Hvorfor får noen navn ubestemt form? For å svare på denne problemstillingen er det nødvendig å ta i bruk teorien fra kapittel 3. Spesielt teori hentet fra studier av andre inventar som kan overføres til mitt materiale. Når særskilte egenskaper ved navn i ubestemt form avdekkes, kan oppdagelsene av mønstre være med på å gi oss ideer om hvorfor noen navn er uten artikkel (Haslum, 2003, s. 139). I dette kapitlet vil jeg se etter ulike forklaringsmodeller for å svare på problemstillingen. Disse forklaringsmodellene vil bli nærmere sammenfattet og presentert i siste kapittel.

Det er vanskelig å beskrive mønstrene for ubestemt form i stedsnavn ved hjelp av enkle regler. Fordi artikkelløshet i navn er komplisert, virker det som om det er mange krefter som jobber sammen. Slik skapes det artikkelvariasjon i navn, og disse mønstrene er på mange måter ikke konsekvente og entydige. (Haslum, 2003, s. 139) Under vil jeg se etter mønster i materialene som er undersøkte, og som kan være med på å forklare hvorfor noen navn har ubestemt form.

7.1 Hovedledd (grunnord)

Hovedleddene består av en type ord. Denne typen ord blir kalt grunnord. Felles for alle de stedsnavnene som skal undersøkes i denne oppgaven er at hovedledds plasseren alltid er opptatt av et grunnord (Haslum, 2003, s. 141). Når jeg under nevner «grunnord», henviser jeg til hovedleddet. De fire ulike navneinventarene jeg har undersøkt i denne oppgaven har alle mange ulike grunnord. For å kunne forstå hvorfor noen navn har ubestemt form i hovedleddet, mens andre har bestemt form, vil en analyse av grunnordene i stedsnavnene være nødvendig.

Det er flere ulike faktorer jeg vil rette søkelyset mot. I første omgang vil jeg se etter frekvensen av de ulike grunnordene som er brukt i hovedleddene. På den måten vil jeg se etter hvilke grunnord som blir hyppig brukt, og som dermed har et potensial for å «tiltrekke» seg ubestemt form i høyere grad enn andre grunnord. Deretter vil jeg se etter sterke ord (substantiv som ender på konsonant eller trykksterk vokal) i hovedleddet. Sterke ord kan ha en sammenheng med bestemt og ubestemt form i stedsnavn, og jeg vil derfor undersøke dette nærmere.

7.1.1 Gransking av hovedleddet

Grunnord

Felles for alle navneinventarene er at det forekommer ubestemt form i høyere frekvens i noen ord og sammenhenger enn i andre. Eksempel på slike ord er «haug, myr og åker». I fokusområdet på Ombo fant jeg rett over 100 forskjellige grunnord. En stor andel av disse navnene opptrer bare i ett navn i inventaret, men andre er hyppig brukt. Grunnord som *-haug* m., *-dal* m. og *-vik* f. har høy forekomst av ubestemt form på Ombo. De fire mest brukte grunnordene ble brukt i hele 65% av alle stedsnavnene uten artikkel. Etter undersøkelser av de andre inventarene har jeg funnet at det også i disse er noen grunnord som skiller seg klart ut.

I samlingen fra Heskestad er det 99 forskjellige grunnord fordelt på 1950 stedsnavn. Etter at jeg har tatt bort navnene som ikke passer med de språkstrukturelle eller referensielle kriteriene mine (jf. kapittel 4) er det 1150 navn igjen i undersøkelsen. Blant navnene i ubestemt form er det 23 forskjellige grunnord. Noen grunnord går igjen i mange navn, mens andre kun er i ett navn. Blant de artikkelløse stedsnavnene er det spesielt tre grunnord som går igjen. Grunnordet *-tjørn* f. er brukt som hovedledd i 27 stedsnavn i ubestemt form. Jeg fant også 26 stedsnavn i ubestemt form med *-myr* f. som hovedledd. Videre fant jeg *-dal* m. uttrykt i 14 stedsnavn i ubestemt form i hovedleddet. Til sammen utgjør disse tre grunnordene 42% av grunnordene i de artikkelløse stedsnavnene fra Heskestad. Selv om *-myr* f., *-tjørn* f. og *-dal* m. går igjen blant de artikkelløse navnene betyr ikke det at de ikke finnes i bestemt form. Grunnordet *-myr* f. finnes i til sammen 73 navn i inventaret fra Heskestad, der 26 av disse er i ubestemt form. Dette betyr at 35,5% av det totale antallet navn med grunnord *-myr* f. er i ubestemt form. Grunnordet *-tjørn* f. finnes igjen i totalt 27 navn, og alle disse står i ubestemt form. Dette er et veldig interessant resultat, og er med på å styrke hypotesen om at noen typer grunnord i høyere grad «tiltrekker» seg ubestemt form enn andre typer grunnord. Det finnes 52 navn med grunnord *-dal* m. Av disse er 14 i ubestemt form. Dette betyr at 27% av navnene med grunnord *-dal* m. er i ubestemt form.

Jeg har spesielt undersøkt de grunnordene som er hyppigst brukt i ubestemt form, for å se om det kan være en sammenheng mellom hovedleddet (grunnord) og ubestemt form. Sammenlignet med materialet fra Ombo finnes noen forskjeller i hvilke grunnord som ser ut til å «tiltrekke» seg ubestemt form, men materialet fra Heskestad er likevel med på å bekrefte en tendens til at noen grunnord «tiltrekker» seg ubestemt form i høyere grad enn andre.

Det er samlet inn rett over 3000 navn fra Klepp. Blant disse 3000 navnene finnes 175 grunnord. Etter at jeg har tatt bort navnene som ikke passer med de språkstrukturelle eller referensielle kriteriene mine (jf. kapittel 3) er det 1620 navn igjen i undersøkelsen. Blant navnene i ubestemt form finnes 20 ulike grunnord. I materialet fra Klepp har 93 av 172 stedsnavn i ubestemt form *-haug* m. som hovedledd. Det betyr at 54% av de artikkelløse stedsnavnene har grunnordet *-haug* m. i hovedleddet. Det er interessant at ett grunnord går igjen i så mange stedsnavn i ubestemt form, og jeg har ikke funnet noe tilsvarende i de andre stedsnavninventarene. Det er også interessant fordi det i hele materialet kun er 115 *-haug* m. totalt. Dette vil si at ca. 80% av alle stedsnavnene med *-haug* m. som hovedledd har ubestemt form. Dette funnet er også med på å styrke hypotesen om at en finner ubestemt form i høyere grad i visse ord og sammensetninger. Et annen interessant moment ved dette inventaret er at etter grunnordet *-haug* m. som har 93 navn i ubestemt form, så er grunnordene *-berg* n. og *-bekk* m. på andre og tredjeplass. Disse finnes det «kun» 13 av hver. Til sammenligning med *-haug* m. finnes det 28 navn med hovedledd *-bekk* m. i inventaret. Av disse er 13 stk. i ubestemt form, og dette utgjør at 46% av navnene med grunnord *-bekk* m. har ubestemt form. Slik står *-haug* m. i en særstilling i stedsnavninventaret fra Klepp, både med tanke på at 80% av stedsnavnene med hovedledd *-haug* m. er i ubestemt form, men også med tanke på det høye antallet forekomster av *-haug* m. i inventaret.

I samlingen fra Midtre Suldal er det rett over 200 forskjellige grunnord. Av disse finner vi 36 blant de artikkelløse stedsnavnene. Det er samlet inn 1500 stedsnavn fra Midtre Suldal, og etter at jeg har tatt bort de som ikke passer med de språkstrukturelle eller referensielle kriteriene mine (jf. kapittel 4) er det 920 navn igjen. I materialet fra Midtre Suldal er det fire terrengappellativ som skiller seg ut blant de artikkelløse stedsnavnene: *-skor* f. i 26 navn som hovedledd, *-skar* n. i 24 navn som hovedledd, *-haug* m. i 18 navn som hovedledd og *-heller* m. i 15 navn som hovedledd. Grunnordet *-skor* f. er brukt som hovedledd i 26 navn, alle disse er i ubestemt form. Videre er *-skar* n. brukt som hovedledd i 39 navn i inventaret. 24 av disse er i ubestemt form. Dette tilsvarer at 61,5% av navnene med *-skar* n. som hovedledd har ubestemt form. Dette er interessante resultat og er med på å styrke hypotesen om at noen grunnord «tiltrekker» seg ubestemt form. Grunnordet *-haug* m. er brukt som hovedledd i 70 stedsnavn. Av disse er 18 i ubestemt form. Dette betyr at ca. 26% av navnene med grunnord *-haug* m. er i ubestemt form.

Sterke og svake grunnord

Det går et skille mellom grunnord som ender på trykksvak stavelse, og grunnord som ender på konsonant eller trykksterk stavelse. Disse to gruppene av grunnordtyper kalles svake grunnord og sterke grunnord. De svake grunnordene har som oftest to stavelser, mens de sterke grunnordene bare har en stavelse. De aller fleste grunnordene er innenfor en av disse to kategoriene, men det er noen unntak. Eksempel på dette er *-vatn* n. og *-åker* m. (Haslum, 2003, s. 142).

Det er noen svake grunnord som går igjen i de inventarene som er undersøkt til denne oppgaven. Dette gjelder spesielt *-ekre* f. og *-bakke* m. Felles for alle de svake grunnordene er at de veldig sjelden forekommer i ubestemt form. Svake grunnord utgjør mindretallet av grunnordene.

Sterke grunnord utgjør hovedgruppen, og er vanligere enn svake grunnord. I navn med sterkt grunnord ser innbyrdes fonologiske forhold ut til å ha mindre å si for artikkelbruken i navnet enn i de svake (Haslum, 2003, s. 144). I de navnene som har sterkt grunnord forekommer både ubestemt og bestemt form.

Da det bare finnes ubestemt form i ord med sterk form er dette en faktor som har noe å si for funn av ubestemt form. Likevel ser vi at ikke alle sterke ord har ubestemt form, og det er en del variasjoner. Dette ser også ut til å være en faktor som er minst like viktig for å fastslå bruk av bestemt form, som at den forteller noe om hvilke navn som får ubestemt form.

7.2 Utmerkingsledd

I materialene fra Heskestad, Klepp og Midtre Suldal finner jeg ulike utmerkingsledd. Det finnes eksempler på både appellativ-, adjektiv-, personnavn- og sekundærnavn-sammensetninger blant annet. Det er forskjell på funksjonen til utmerkingsleddet og funksjonen til hovedleddet. Derfor kan utmerkingsleddet i praksis fylles av nesten alle slags typer ord (Haslum, 2003, s. 176). Det vil også i dette delkapittelet være viktig å se etter frekvens og mønster i utmerkingsleddene. Blant annet vil jeg se etter ulike typer utmerkingsledd i de ulike inventarene, og frekvensen av ubestemt form i disse.

De vanligste typene utmerkingsledd i stedsnavninventaret fra Klepp er personnavn, sekundærnavn, adjektiv og appellativ. I Heskestad finner jeg en stor andel navn med adjektiv og appellativ i utmerkingsleddet, men også noen eksempler på sekundærnavn og personnavn. I Midtre Suldal er det vanligst med adjektiv og appellativ i utmerkingsleddet, men eksempler på andre typer utmerkingsledd finnes også. Det virker som at et felles trekk for alle de undersøkte

inventarene er at appellativ- og adjektivsammensetninger går igjen. Likevel er det noen forskjeller mellom inventarene, og hvilke typer utmerkingsledd som gir størst utslag i ubestemt form. I de neste underkapitlene vil jeg se nærmere på de to typene utmerkingsledd som går igjen i inventarene: *appellativ* og *adjektiv*.

7.2.1 Navn med appellativ som utmerkingsledd

En stor del av stedsnavnene fra mitt inventar har et appellativ i utmerkingsleddet. Det vil være naturlig og nødvendig å undersøke navnene med appellativ i utmerkingsleddet for å se om det er en sammenheng mellom denne typen utmerkingsledd og ubestemt form. I materialet fra Ombo fant jeg en tendens til mer bruk av ubestemt form i navn med et appellativ i utmerkingsleddet, og det vil være interessant å se om inventarene fra Heskestad, Klepp og Midtre Suldal er med på å bekrefte dette resultatet.

Jeg har undersøkt inventarene fra Heskestad, Klepp og Midtre Suldal nøye for å kunne sammenligne de med inventaret fra Ombo, presentert i kapittel 5. Felles for inventarene er at opp mot 30-50% av stedsnavnene som er undersøkte i denne oppgaven har et appellativ i utmerkingsleddet. Dermed utgjør appellativ i utmerkingsleddet den vanligste typen utmerkingsledd.

I tabell 6 gjør jeg rede for antall navn med appellativ i utmerkingsleddet i de fire inventarene fra Rogaland. Tabellen er delt inn i fem rader horisontalt. Den første raden viser hvilke inventar som er undersøkt. Rad nummer to viser antall stedsnavn med appellativ som utmerkingsledd i bestemt form, og rad nummer tre antall stedsnavn med appellativ som utmerkingsledd i ubestemt form. I rad fire vises det totale antallet av stedsnavn med et appellativ i utmerkingsleddet som er funnet i hvert inventar. Til slutt vises hvor stor andel i prosent de artikkelløse navnene utgjør blant navnene med appellativ i utmerkingsleddet i hvert inventar.

Tabell 6: Oversikt over navn med appellativ som utmerkingsledd i de fire navneinventarene

	Heskestad:	Klepp:	Ombo:	Midtre Suldal:
Appellativ som utmerkingsledd (bf)	422	423	303	260
Appellativ som utmerkingsledd (ubf)	75	99	41	100
Totalt:	497	522	344	360
Prosent:	15%	19%	12%	28%

I inventaret fra Heskestad fant jeg til sammen 160 stedsnavn i ubestemt form. 75 av disse navnene har et appellativ i utmerkingsleddet. Videre fant jeg i inventaret fra Klepp 172 artikkelløse stedsnavn, av disse navnene har 99 navn et appellativ i utmerkingsleddet. Til slutt fant jeg til sammen 195 artikkelløse stedsnavn i Midtre Suldal. Av disse har 100 et appellativ i utmerkingsleddet. Sett under ett er bruk av appellativ i utmerkingsleddet slik det vanligste. Jeg har ikke funnet noen andre typer utmerkingsledd som har flere belegg i ubestemt form enn appellativsammensetninger.

Tabellen viser også frekvensen av ubestemt form blant stedsnavnene med appellativ som utmerkingsledd. I Heskestad fant jeg 497 navn med appellativ i utmerkingsleddet. 75 av disse er i ubestemt form. Dette betyr at 15% av stedsnavnene som er satt sammen av et appellativ og et terrengappellativ fra Heskestad er i ubestemt form. I Klepp har 522 navn et appellativ i utmerkingsleddet, av disse er 99 i ubestemt form. Dette betyr at 19% av stedsnavnene i Klepp har med et appellativ som utmerkingsledd i ubestemt form. I Midtre Suldal er 28% av stedsnavnene med et appellativ som utmerkingsledd i ubestemt form.

Appellativ opptrer i flest antall stedsnavn som utmerkingsledd, både i bestemt- og ubestemt form. Men det vil også være nødvendig å undersøke adjektiv som utmerkingsledd, for å utforske om andre sammensetninger har høyere frekvens av ubestemt form enn jeg finner i navn som har appellativ som utmerkingsledd.

7.2.2 Navn med adjektiv som utmerkingsledd

I mitt inventar fra Ombo utviser stedsnavn med adjektiv i utmerkingsleddet mer bruk av ubestemt form enn andre typer utmerkingsledd når man regner prosentvis. På Ombo hadde 24% av alle stedsnavnene med et adjektiv i utmerkingsleddet ubestemt form. Derfor vil det være nødvendig å undersøke denne utmerkingsleddtypen også i de andre inventarene for å se om det er en tendens at navn med utmerkingsledd som består av et adjektiv har en høyere frekvens av artikkelløse stedsnavn enn andre typer utmerkingsledd. Jeg har funnet adjektiv som beskriver både farge (svart, hvit, grønn og rød), form (eks. skarp og slett), størrelse, lengde, høyde, dybde og lignende i inventarene. Under presenterer jeg funnene mine ved hjelp av tabell 7. Tabellen viser hvor mange navn med adjektiv som utmerkingsledd en kan finne i de ulike stedsnavninventarene. Den viser også hvor høy frekvens av artikkelløse stedsnavn en finner, med adjektiv i utmerkingsleddet, i hvert inventar.

Tabell 7: Oversikt over navn med adjektiv som utmerkingsledd i de fire navneinventarene

	Heskestad:	Klepp:	Ombo:	Midtre Suldal:
Adjektiv som utmerkingsledd (bf)	31	94	44	32
Adjektiv som utmerkingsledd (ubf)	35	29	14	44
Totalt:	66	123	58	76
Prosent:	53%	23,5%	24%	58%

I Heskestad finnes det totalt 66 navn med adjektiv i utmerkingsleddet. Av disse 66 navnene er 35 navn i ubestemt form. Dette betyr at i inventaret fra Heskestad er 53% av stedsnavnene med et adjektiv i utmerkingsleddet i ubestemt form. På Ombo er det, til sammenligning, kun 24% av stedsnavnene med et adjektiv i utmerkingsleddet som har ubestemt form (jf. kapittel 5). Videre er det 123 navn med adjektiv i utmerkingsleddet på Klepp. Av disse navnene er 29 i ubestemt form. Dette tilsvarer at 23,5% av stedsnavnene med adjektiv i utmerkingsleddet får ubestemt form i dette inventaret. I Midtre Suldal har 76 av stedsnavnene utmerkingsledd som består av et adjektiv. Av disse er 44 i ubestemt form. Dette betyr at 58% av stedsnavnene med adjektiv i utmerkingsleddet er artikkelløse fra dette inventaret. De ulike navneinventarene varierer slik en del seg imellom i antall artikkelløse stedsnavn med adjektiv som utmerkingsleddet.

Det er også en del sekundærnavn og personnavn som utmerkingsledd i alle materialene. Eksempel på dette finnes i navnene *Nygårdskleiv* og *Gunnarshaug*. Likevel er det veldig få eksempler av disse typene utmerkingsledd blant de artikkelløse stedsnavnene.

Adjektiv er ett av utmerkingsleddtypene som har spesielt høy frekvens i mitt materiale blant de artikkelløse navnene. Resultatene fra Heskestad, Klepp og Midtre Suldal bekrefter funnene fra Ombo. I mitt materiale er det adjektivsammensetninger i stedsnavn som gir høyest forekomst av ubestemt form i prosent. Selv om det er noen forskjeller mellom inventarene, er disse resultatene med på å bekrefte den tendensen vi så i materialet fra Ombo til at noen typer utmerkingsledd «tiltrekker» seg ubestemt form i høyere grad enn andre.

7.3 Alder

Som vist i kapittel 5 er det spesielt to typer navn som vitner om høy alder. Dette gjelder i navn som går tilbake på oblik kasus og navn med spesielle fugetyper. I disse to typene navn er det

også vanlig å finne navn med ubestemt form. Oblik kasus vitner om høy alder, da navnene stammer fra den tiden kasus var vanlig i Norge. Jeg har funnet ett navn i oblik kasus, *Haugabakka*, fra inventaret i Klepp. Som nevnt i kapittel 3 er oblik kasus en sjelden navneform, noe som også blir bekreftet av at jeg kun gjør ett funn av denne formen i de fire inventarene som er undersøkt.

Også fugetype kan vitne om høy alder. Noen typer fuger kan være en refleks av tidligere bøyemåte (oblik form). Tidligere forskning (Helleland, 1989, s. 150) viser en sammenheng mellom fugetype, alder og ubestemt form. Denne sammenhengen mellom fugetype, alder og bestemt form finnes først og fremst i navn med adjektiv i utmerkingsleddet og appellativ i hovedleddet. I artikkelen til Helleland nevnes det at navn med e-fuge i adjektiv i hunkjønn eller navn med a-fuge i adjektiv i hankjønn vitner om høy alder, og at disse navnene også ofte får ubestemt form. Fra innsamlingen på Ombo fant jeg noen eksempler på dette i navn som *Longetjørn* og *Storemyr*. Det var få eksempler på dette fenomenet i materialet fra Ombo. Fra de andre materialene har jeg også funnet noen eksempler på dette. I navnene *Longetjørn*, *Longedøs* og *Longeto* finner jeg også e-fuge i navn med adjektiv i hunkjønn. Det samme gjør jeg i *Djupemyr* og *Djupetjørn*. Det finnes slik en mulig sammenheng mellom fugetype og ubestemt form, men jeg har ikke funnet lignende resultat som Helleland beskriver i sin undersøkelse. Navn med slike fuger vitner om høy alder, men en skal ikke konkludere for bastant med at alle navn med a-fuge i adjektiv i hankjønn og e-fuge i adjektiv i hunkjønn er gamle. Det kan også være nylaginger der gamle bøyingsformer sitter igjen.

7.4 Oppsummering

Til nå har vi sett på ulike krefter som ser ut til å være med på å gi ubestemt form. Det er viktig å påpeke at de forklaringene som er gitt når det gjelder ubestemt form i stedsnavn kun er en del av forklaringen, og at det er flere faktorer som spiller inn.

Når det er sagt så er det noen tendenser blant de artikkelløse stedsnavnene som undersøkelsen har fått frem. For det første ser det ut til at noen typer grunnord har en høyere frekvens av ubestemt form enn andre. For det andre spiller også utmerkingsleddene en rolle, og i den forbindelse hvilke typer utmerkingsledd stedsnavnet har. I tillegg spiller også alder en mulig rolle, gjennom oblike former som er igjen fra gammelt. I neste kapittel vil jeg summere opp denne oppgaven, og kommer med en konklusjon til de to problemstillingene som ble fremsatt i kapittel 1.

Kapittel 8: Konklusjon og avsluttende refleksjoner

Til slutt vil jeg komme med en konklusjon og mine refleksjoner angående de spørsmålene som ble stilt innledningsvis.

8.1 Hvilken bruk av artikkelløshet finner vi i Rogaland?

I den første problemstillingen stilte jeg spørsmålet: Hvilken bruk av artikkelløshet finner vi i sammensatte terrengnavn på Ombo sammenlignet med andre steder i Rogaland? Resultatene jeg fikk, reflekterer i stor grad tidligere undersøkelser.

Det er høyere forekomster av ubestemt form ned mot Vest-Agder (i Heskestad). Dette kan ses i sammenheng med at det er mye bruk av artikkelløse stedsnavn både i Aust-Agder og Vest-Agder. Aust-Agder er også en del av intensitetsområdet for bruk av artikkelløse stedsnavn i Norge. Mot sentrale deler av Rogaland (Klepp) synker andelen ubestemt form i stedsnavn igjen. Lenger nord (på Ombo) synker andelen artikkelløse stedsnavn enda mer, før prosenten igjen stiger til rundt 21% i Midtre Suldal. Dette har trolig sammenheng med at Suldal grenser til Telemark, som er en del av intensitetsområdet for bruk av artikkelløse stedsnavn i Norge. Dette vil påvirke andelen artikkelløse stedsnavn i områdene som grenser til intensitetsområdet og vil være reflektert i andelen i disse områdene.

I forbindelse med problemstilling én la jeg frem to hypoteser:

- a) Jeg vil finne mindre bruk av artikkelløse stedsnavn på Ombo enn i sørligere deler av Rogaland (Klepp og Heskestad).
- b) Jeg vil finne mindre bruk av artikkelløse stedsnavn på Ombo enn i nordøstlige deler av Rogaland.

På bakgrunn av de resultatene jeg har fått etter å ha gransket stedsnavninventarene fra Rogaland, har jeg funnet ut at begge hypotesene stemmer. Jeg fant mindre bruk av artikkelløse stedsnavn på Ombo enn i sørlige (i Klepp og Heskestad) og nordøstlige deler av Rogaland (Midtre Suldal). Likevel må dette ses i sammenheng med annen forskning fra områdene. Det vil finnes variasjon i andelen artikkelløse stedsnavn i inventar både sør og nord for Ombo, og slik vil også noen inventar fra både nord og sør potensielt ha lavere andel artikkelløse stedsnavn enn Ombo.

8.2 Hvorfor finner vi artikkelløshet i disse navnene?

Jeg har under dette forskningsprosjektet undersøkt hvorfor noen stedsnavn har ubestemt form. I kapittel 1 la jeg frem en problemstilling nummer to: Hvorfor finner vi artikkelløshet i disse navnene? I forbindelse med denne problemstillingen presenterte jeg også en hypotese om i hvilke navn jeg ville finne ubestemt form:

Jeg vil finne ulike grunner til ubestemt form i stedsnavn. Ubestemt form vil finnes igjen i:

- a. Visse ord og sammensetninger (hovedledd og utmerkingsledd).
- b. Ord med sterk form. Det vil si substantiv som ender på konsonant eller trykksterk vokal.
- c. Navn med forskjellige fugetyper.
- d. Navn med en viss alder.

Funnene mine tyder på at ubestemt form for det første kan knyttes til enkelte grunnord. Som vist fra materialet på Ombo, og senere på Heskestad, Klepp og Midtre Suldal er det høyere frekvens av artikkelløse stedsnavn blant noen spesielle grunnord. Slik kan en undersøkelse av hovedledd og grunnord si mye om ubestemt form i stedsnavn. Selv om denne regelen ikke er absolutt, finnes det høyere frekvens av ubestemt form i noen spesielle grunnord. Dette ser ut til å være en av de «sikreste» reglene. Likevel ser jeg at det er ulike grunnord i hvert materiale som ofte får ubestemt form. Det kan slik se ut til at hvilke typer grunnord som får ubestemt form ikke kan generaliseres, men må ses ut fra hvert enkelt materiale. At *-vik* f. er et grunnord som ofte får ubestemt form på Ombo betyr ikke at *-vik* f. vil være et grunnord med høye forekomster av ubestemt form andre steder. Dette ser vi eksempel på i de fire navneinventarene som er undersøkt i denne oppgaven. På Ombo er det *-vik* f., *-nes* n., *-dal* m. og *-haug* m. som opptrer oftest som hovedledd i de navnene som har ubestemt form. I Heskestad er det *-tjørn* f., *-myr* f. og *-dal* m. som går igjen. I Klepp er det *-haug* m. som er det aller mest brukte grunnordet i ubestemt form, i tillegg *-berg* n. og *-åker* m. I Midtre Suldal er det *-skor* n., *skar* n., *haug* m. og *-heller* m. som går igjen. Likevel ser vi at grunnordet *-haug* m. går igjen i tre av de fire materialene. Én hovedregel kan likevel være at det i de fleste stedsnavninventar finnes noen grunnord som oftere genererer ubestemt form enn andre grunnord. Men en slik «regel» kan ikke gjøres mer generell enn dette. Det ser slik ut som at det er delvis geografisk betinget hvilke

grunnord som ofte får ubestemt form, da ingen typer grunnord vil tiltrekke seg ubestemt form i alle stedsnavninventar, men heller ulike grunnord fra inventar til inventar.

Om grunnordet er svakt eller sterkt kan også ha innvirkning på om navnet får ubestemt form eller ikke. Spesielt de svake grunnordene har en tendens til å alltid få bestemt form, mens det varierer i de sterke grunnordene. Det må altså være andre forhold som spiller inn i tillegg til om grunnordet i navnet har sterk eller svak form.

I forbindelse med disse to funnene, 1. at noen grunnord i større grad «tiltrekker» seg ubestemt form enn andre grunnord, og 2. at svake grunnord ikke ser ut til å ha ubestemt form i særlig grad, kan det pekes på at grunnordene i ulik grad vil få ubestemt form. Noen grunnord, som *-bakke* m. vil nesten aldri finnes i ubestemt form, mens andre grunnord, som *-haug* m. i større grad vil finnes igjen i ulike inventar i ubestemt form.

I mitt materiale ser jeg en tendens til at utmerkingsleddene også kan spille en rolle i hvilke navn som er artikkelløse. I de undersøkte inventarene fra Rogaland er det vanligste at alle navnene i ubestemt form enten har et appellativ eller adjektiv i utmerkingsleddet. I materialet fra Ombo er det spesielt sammensetninger med appellativ som utmerkingsledd, som skiller seg ut. Et eksempel på dette er i navnet *Furehaug*. I tillegg fant jeg en del navn som er sammensatt av et adjektiv og deretter terrengnavn, for eksempel *Langetjørn*. Det samme fant jeg i inventaret fra Heskestad, selv om det er noen flere navn med et adjektiv som førsteledd enn på Ombo. På Klepp består også utmerkingsleddene i all hovedsak av enten et appellativ eller et adjektiv. Også her er det flest stedsnavn i ubestemt form med appellativ som utmerkingsledd. I Midtre Suldal er det også mest bruk av appellativ i utmerkingsleddet blant stedsnavnene. Bruken av utmerkingsledd virker delvis geografisk betinget, men det ser på samme tid ut som at det er i de navnene med appellativ eller adjektiv som utmerkingsledd vi finner mest bruk av ubestemt form. Selv om andelen appellativ i utmerkingsledd er høyere enn adjektiv i utmerkingsledd, så er det likevel prosentvis mer ubestemt form blant adjektivenes enn appellativene. Slik kan det se ut som at også utmerkingsledd er en faktor som er med på å gi ubestemt form i stedsnavn.

En regel som står fast, er at alle navn med oblik kasus får ubestemt form. Dette er altså et sikkert tegn på artikkelløshet. Navnene i oblik kasus står alltid i ubestemt form, og er laget i en tid der kasusformene fortsatt var i bruk i Norge. De er slik svært gamle. Likevel ser det ikke ut til at denne kategorien av stedsnavn i ubestemt form er så veldig stor. Jeg fant i det hele svært få stedsnavn i oblik kasus. Selv om oblik kasus er et sikkert tegn på ubestemt form, gjelder dette svært få navn.

Navn kan også ha ubestemt form fordi de er gamle, og stammer fra en tid der ubestemt form var vanligere i stedsnavn enn det er i dag. Det er vanskelig å vite hvilke navn som har ubestemt form fordi de er gamle. Det er få kilder som sier noe om stedsnavns alder dersom en ser på de sammensatte terrengnavnene. At et navn er i ubestemt form kan være et tegn på at det er gammelt, men det kan også være snakk om nylaginger. Derfor er ikke ubestemt form i seg selv et tegn på alder blant stedsnavnene. Andre navn som for eksempel områdenavn eller bynavn vil en derimot kunne finne kilder fra. Noen trekk ved navnene kan avsløre at de er gamle, for eksempel dersom de står i en gammel kasusform (oblik kasus) eller om de har visse fugetyper som ikke lenger er vanlige. I mitt materiale fant jeg for få navn med disse fugetypene til å konkludere med at det er en sammenheng mellom fugetype og ubestemt form. Vi vet at noen navn har ubestemt form på grunn av alder, og i noen tilfeller ser vi det godt (oblik kasus), men ellers er dette et kriterium for ubestemt form som er vanskelig å stadfeste med mindre vi har gode kilder som sier noe om alderen.

8.3 Til slutt

Det finnes en del artikkelvariasjon i det undersøkte området. Denne variasjonen mellom bestemt og ubestemt form i stedsnavn, og de geografiske forskjellene en finner i materialet fra Rogaland, kan ikke enkelt forklares ved hjelp av regler. Fordelingen mellom bestemt og ubestemt form er komplisert og varierer fra inventar til inventar. Likevel finnes det en del mønster og tendenser som kan si noe om artikkelvariasjonen og grunner til ubestemt form i stedsnavn.

Kapittel 9: Litteraturliste og kilder

- Albøge, G. (1985). Limfjorden og Kattegat. Bestemt og ubestemt form i stednavne. I B. Jørgensen (Red.), *Stednavne i brug. Festskrift udgivet i anledning af Stednavneudvalgets 75 års jubilæum*. (s. 9-27). København: C. A. Reitzels Forlag.
- Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2018). *Research design: qualitative, quantitative & mixed methods approaches* (Fifth edition. utg.). Los Angeles, California: Sage.
- Hallaråker, P. (1997). *Innføring i stadnamn: innsamling og gransking*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haslum, V. (2003). *Artikkelløse stedsnavn i norsk talespråk: en studie i onomastikk og dialektologi* Nordisk institutt, Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Bergen, Bergen.
- Helleland, B. (1989). Stadnamn i ubunden form. I L. Peterson & S. Strandberg (Red.), *Studia Onomastica: Festskrift till Thorsten Andersson 23 februari 1989* (s. 143-152). Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Hovda, P. (1944). Stadnamn på sjøen i Austre Ryfylke. I *Maal og minne*, 1944 (s. 1-115). Oslo: Bymålslagets forlag i kommisjon hos H. Aschehoug & Co
- Idsal, M. (2017). *Gravdal og Kjerringhaug eller Gravidalen og Kjerringhaugen? Artikkelvariasjon i sammensatte terrengnavn på Seltveit, Ombo*. Upublisert fordypningsoppgave (bachelor) i nordisk ved Universitetet i Stavanger.
- Indrebø, G. (1921). Stadnamni i ei fjellbygd. Haukedalen, Fyrde i Sunnfjord. I *Maal og minne*, 1921 (s. 113-210). Oslo: Bymålslagets forlag i kommisjon hos H. Aschehoug & Co
- Indrebø, G. (1924). *Norske innsjønavn i Upplands fylke*. Oslo: Dybwad.

- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J. & Turner, L. A. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 112-133. Hentet fra: <https://doi.org/10.1177/1558689806298224>
- Lundeby, E. (1965). *Overbestemt substantiv i norsk og de andre nordiske språk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rygh, O. (1898). *Norske Gaardnavne: Forord og Indledning*. Trondheim: Tapir.
- Sandvik, Olav Hetland. (1979). *Talemål i Rogaland. I går, i dag og i morgon*. Stavanger: Rogalandsforskning
- Skjerpe, J. M. (1978). Noko om stadnamn frå Heskestad i Dalane. I. Oslo: J.M. Skjerpe.
- Stadnamnloven. (1990). *Lov om stadnamn* (LOV-2015-06-19-74). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1990-05-18-11?q=stadnamn>
- Statens kartverk. (2006). *Fagområde: Stedsnavn*. Hentet fra: <https://www.kartverket.no/globalassets/standard/sosi-standard-del-1-og-2/sosi-standard/stedsnavn.pdf>
- Steinbru, K. E. (1987). *Stadnamn i Midtre Suldal*. I. Bergen: K. E. Steinbru.
- Stemshaug, O. (1985). *Namn i Noreg: ei innføring i norsk stadnamngransking* (3. utg.). Oslo: Samlaget.
- Særheim, I. (1980). *Stadnamn i Klepp: om namngjeving av busetnad og hagar i ei Jær-bygd i endring*. Stavanger: Rogalandsforskning.
- Særheim, I. (2007). *Stadnamn i Rogaland*. Bergen: Fagbokforl.

Artikkelløse stedsnavn i Rogaland

Særheim, I. (2015). Jærstrendene: Namn og stader. I: Arkeologisk museum i Stavanger.

Særheim, I. (2018). Namn. I Brit Mæhlum (red.), *Norsk språkhistorie: praksis*. (s. 257-364). Oslo: Novus forlag.

Van Langendonck, W. (1995). Namenpragmatik. The pragmatics of names. *Pragmatique des noms propres*. 71. Name Systems and Name Strata. I: *Namenforschung/Name Studies/Les noms propres. Ein international Handbuch zur Onomastik*. Herausgegeben von Ernst Eichler, Gerold Hilty, Heinrich Löffler, Hugo Steger, Ladislav Zgusta. (s. 486-489). Berlin/New York.

Arkivmateriale:

Liste over stedsnavn med normert form og uttaleform, gardsnummer 72-80 i

Finnøy kommune. 1983-1986. Hentet fra Stedsnavnarkivet ved Universitetet i Stavanger. Analysert av Aslaug Undheim

Liste over stedsnavn med normert form og uttaleform fra, gardsnummer 4-11 og 143 i

Hjelmeland kommune. 1986-1991. Hentet fra Stedsnavnarkivet ved Universitetet Stavanger. Analysert av Atle Røe.

Heimelsfolk:

Langvik, Svein f. 1937

Kapittel 10: Vedlegg

Tabeller:

Tabell 1: Oversikt over hvilke navn som er tatt bort fra undersøkelsen per gård.....	40
Tabell 2: Oversikt over hvor mange navn i ubestemt form som finnes på Ombo per gård.....	41
Tabell 3: Oversikt over grunnord i navn med ubestemt form på Ombo.....	43
Tabell 4: Oversikt over utmerkingsledd i stedsnavn på Ombo.....	44
Tabell 5: Oversikt over ubestemt form i stedsnavn fra Rogaland.....	50
Tabell 6: Oversikt over navn med appellativ som utmerkingsledd i de fire navneinventarene..	59
Tabell 7: Oversikt over navn med adjektiv som utmerkingsledd i de fire navneinventarene...	61

Vedlegg:

Vedlegg 1: Alfabetisk oversikt over stedsnavn omtalt i denne oppgaven.....	71
--	----

Artikkelløse stedsnavn i Rogaland

Vedlegg 1: Alfabetisk oversikt over stedsnavn omtalt i denne oppgaven:

Navn:	Sidehenvisning:
Apalsteinane	s. 25
Atlanteren	s. 26
Bandåsen	s. 9
Bekkemellom	s. 25
Benk	s. 4, 18, 36
Bragabakken	s. 10
Breianes	s. 47
Brunafjellet	s. 35
Brunastigen	s. 44
Byggåker	s. 9
Dal	s. 36
Den store steinen	s. 25, 35, 51
Djubedal	s. 48
Djupemyr	s. 62
Djupetjørn	s. 62
Djubevig	s. 47, 48
Eigehaugen	s. 10, 44
Fagerskoltmyra	s. 45
Fagerskoltsteinen	s. 7, 9
Firkanten	s. 17, 25, 37
Furehaug	s. 4, 65
Gamlagrava	s. 37
Grønebakken	s. 25
Grønehaug	s. 9, 47
Grønhaugheia	s. 7
Gunnarshaug	s. 61
Gunnstøl	s. 37
Haugabakka	s. 21, 25, 62
Helledalsled	s. 38
Hellerdalsmyra	s. 35
Hodnamarkane	s. 25
Høgelund	s. 47
Indrestølen	s. 26
Jomfrua	s. 26
Jonnagarden	s. 37
Jonnaleitet	s. 9, 26
Kalvaspranget	s. 25
Kanada	s. 26

Artikkelløse stedsnavn i Rogaland

Kjerringa	s. 38
Kjerringhaug	s. 9
Klauvsteinane	s. 25
Kollbakktjørn	s. 45
Kongsriket	s. 26
Kringla	s. 38
Kråge	s. 15, 21
Kråka	s. 38
Kvernhussegra	s. 35
Kvernhuset	s. 37
Kvidemyra	s. 48
Langastykket	s. 9
Langabakka	s. 21
Langetjørn	s. 65
Longedøs	s. 62
Longetjørn	s. 47, 48, 62
Longeto	s. 62
Longetona	s. 48
Lunden grøn	s. 25, 37, 51
Martakrona	s. 45
Murhuset	s. 26
Myra	s. 25
Nasasteinane	s. 39
Nasatindane	s. 39
Nord i hagen	s. 25, 37
Nov	s. 18, 36
Nygårdskleiv	s. 61
Okra	s. 21
Oppkomma	s. 37
Preigestolen	s. 38
Prestastolen	s. 26
Rabnahelleren	s. 8
Rabnastigen	s. 38
Røygjaneslia	s. 46
Samslåtta	s. 25
Sirihaugen	s. 45
Sjoarled	s. 38
Skillingsfloda	s. 10
Skor	s. 36
Smalhusegra	s. 8
Steinled	s. 38
Storeegra	s. 48

Artikkelløse stedsnavn i Rogaland

Storemyr	s. 47
Storågeren	s. 8
Storågeren	s. 35
Storågeren	s. 44
Stølsbakken	s. 9
Svekollsbakken	s. 39
Trollaskarhumpane	s. 39
Vik	s. 51
Vika	s. 25
Voll	s. 51
Vollen	s. 25
Ørelia	s. 44
Åsleitet	s. 26